CONSVLTATIO PARISII CVIVSDAM DE CONTROVERSIA INTER SANCTITAtem Pauli quinti & ſereniſſimam Rempublicā Venetam.

AD VIRVM CLARISSImum Venetum.

Anno M. DC. VII.

Case
F
39
.326
1607L

THE NEWBERRY
LIBRARY

48-1127

CONSVLTATIO

ACCEPI tuas literas, vir clariſſime, quibus me rogas, vt de controuerſia quæ eſt inter ſanctitatem Pauli quinti & ſereniſſimam rempublicam veſtram tibi reſpondeam, cuius controuerſiæ tria narras eſſe præcipua capita. Primum de coercitione criminum quæ à clericis admittuntur. Secundum de decreto ſenatus, quo prohibuit ne loca venerabilia deinceps ſine eius voluntate extruerentur. Tertium de prohibitione laïcis facta ne res ſoli in eccleſias ſine eiuſdem ſenatus aſſenſu trãſferrent. Cum autem vt tibi obſeque-

rer, me paro, allatus eſt ad nos liber patris Pauli theologi & religioſi viri ordinis ſeruorum de ea re doctiſſime ſcriptus, quem ab omnibus populis & principibus viris legi, reipublicæ Chriſtianæ maximè intereſſe puto. Quare opera illius elegãtiſſima præuentus ad te tantum ea ſcribam quæ ex authorum noſtrorum libris deprompta, eius ſcriptioni addi poſſe ſenſero, ſequutus ordinis noſtri hominum libertatem hactenus non abrogatam & vtiliſſimum publice morem, quo rogatis illis licet licuítque ſemper de controuerſijs quæ inter principes de ſummis etiam rebus oriuntur, ex boni & æqui ſcientia reſpondere. Sed antequam dicere incipio de tribus capitibus controuerſiæ, videndum eſt quo iure Italia regatur, quæ res communi bono cùm ponti-

ficis tum principum Italiæ ceſſura eſt, & illius legitimam & canonicam authoritatem, horum vero libertatem confirmatura. In primis Italiæ cum omnibus chriſtianis gentibus hoc commune eſt, vt in rebus eccleſiæ regatur iure diuino quod ſacris ſcripturis continetur, cui iuri neque reges, neque pontifices, neque tota hierarchia eccleſiæ derogare poſſunt. Quod ad reges attinet, ſic eſt ſancitũ can. non licet. diſtinct. 10. *Non licet Imperatori neque cuiquam pietatem cuſtodienti aliquid contra diuina mandata præſumere, nec quidquam quod euangelicis propheticis aut apoſtolicis regulis obuiet, agere.* Pontificum vero nomine par eſt non alium reſpondere quam papam. Is erit vrbanus *can. ſunt quidam 25.q.1. Sciendum eſt,* inquit, *ſummopere, quia inde nouas leges condere poteſt* (*Ro-*

manus Pontifex) vnde Euãgeliſtæ aliquid aut Prophetæ nequaquam dixerunt. Vbi verò aperte dominus, vel eius Apoſtoli & eos ſequentes ſancti patres ſententialiter aliquid definierunt, ibi non nouam legem romanus pontifex dare, ſed potius quod predicatum eſt vſque ad animam & ſanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt apoſtoli deſtruere (quod abſit) niteretur, non ſententiam dare, ſed magis errare conuinceretur. Hierarchiæ vero eccleſiaſticæ nomine reſpõdebit cõcilium vniuerſale Nicenum ſecundũ can. 2. *Subſtantia noſtræ hierarchiæ,* inquit, *ſunt ſermones à deo traditi, diuinarum ſcilicet ſcripturarum ſcientia vera.* Hanc regulam concilium Nicenum ſecundũ ſumpſit ab Epheſino, quod epiſtola ad Pamphiliæ ſynodũ ſcripta, his verbis illi præcipit. O*mnia facias cum conſilio ſacræ ſcripturæ quæ di-*

uinitus eſt inſpirata. Dein Italia regitur iure romano Iuſtinianeo cuius pars eſt codex canonum eccleſiæ veteris catholicæ ab ipſo iure imperatorio confirmatus. Quam libertatem Italia ſumma cura & vigilantia ſibi defendit, non tantum pontificibus romanis teſtibus, ſed & propugnatoribus acerrimis cùm in rebus temporalibus tum in eccleſiaſticis: quod per ſeriem temporum mihi demõſtrandum eſt. Ante tempora Iuſtiniani Imperatoris ad Theodoricum Gothum regem Italiæ papa Gelaſius ſcribit can. certum. diſtin. 10. in hæc verba, *Certum eſt magnificentiam veſtram leges romanorum principum quas in negotiis hominum cuſtodiendas eſſe præcepit, multo magis circa reuerentiam beati Petri Apoſtoli pro ſuæ fœlicitatis augmento velle ſeruari.* Gothis verò Italia pulſis à Iuſtinia-

no, impetrauit ab eo papa Vigilius pragmaticam ſanctionem, qua forma Italiæ receptæ data eſt. Eius pragmaticæ initium ſic eſt, *Pro petitione Vigilij venerabilis antiquioris Romæ epiſcopi quædam diſponēda eſſe cenſuimus ad vtilitatem omnium pertinētia, qui per occidentales partes habitare noſcūtur.* Deinceps articulo decimo ſic ait, *Iura inſuper vel leges codicibus noſtris inſertas quas iam ſub edictali programmate in Italiam dudum miſimus, obtinere ſancimus, ſed & eas quas poſtea promulgauimus cōſtitutiones iubemus ſub edictali programmate vulgari, & ex eo tempore quo ſub edictali programmate vulgatæ fuerint, etiam per partes Italiæ obtinere, vt vna volente Deo facta republica, legum etiam noſtrarum vbique prolatetur authoritas.* Poſtquam verò Imperatores occidētis Italiam in poteſtate & ditione habuerunt,

buerunt, papa Leo 4. eandem rem poſtulauit à Lothario auguſto, quæ petitio illius habetur in can. veſtram, diſtinct.10. *veſtram* inquit, *flagitamus clementiam, vt ſicut hactenus romana lex viguit abſque vniuerſis procellis & pro nullius hominis perſona reminiſcitur eſſe corrupta: ita nunc ſuum robur propriúmque vigorem obtineat.* Quod quidem ius Iuſtineaneum publicè prælectum eſt Romæ imperatorum authoritate qui poſt Iuſtinianum regnarunt, vt & Beryto & Conſtantinopoli quibus tantum in locis ab ipſo iure permiſſum vt publicè doceretur. Authoritate imperatorum in Italia imminuta, & repertis in Amalphitana vrbe Digeſtis, quæ diu latuerant, Irnerius iuſſu comitiſſæ Mathildis Iuſtinaneũ ius publicè docuit Bononiæ, quo munere ſucceſſores eius in eadem vr-

be Pontificum Romanorum ornati ſtipendijs & priuilegijs functi ſunt. Pontificum exemplum totius Italiæ principes maximéq; ſereniſſima reſpublica ſummo ardore ſequuta eſt. Hinc factum eſt vt Honorius ſecundus papa de iure reſpondens cap. 1. ex. de Iuram. calum. his verbis vtatur, *Decernimus*, inquit, *& authoritate imperiali irretractabiliter definimus*. Definiebat autem & reſpondebat de iure-iurando clericorum ex codice canonum primitiuæ eccleſiæ ab imperatorio iure confirmato. Quod eo magis ab hominibus harum rerum peritis eſt obſeruandum, quia inter pontifices Gregorij ſeptimi ſucceſſores ſedit Honorius ſecundus, qui omnes hæreditatem odij creuerunt, quo Gregorius ſeptimus imperatores & eorum iura regia, dignitatém-

que omnium regum ſunt proſequuti. Quare tota Italia in hoc iure quod coluit libertatem ſuam eſſe poſitam ſemper exiſtimauit. Nec verò ſolùm ſecularium rerum cauſâ tanto ſtudio laborarunt pontifices romani in hoc iure retinendo, ſed etiam vt eccleſiaſticæ controuerſiæ ſecundum illud dirimerētur, ſupra quas eccleſiæ cauſas eminet reuerentia beati Petri apoſtoli quā ex hoc iure ſeruari poſtulabāt à Theodorico rege Gothorū. Nec enim definitiones factæ ab hoc iure de rebus eccleſiaſticis in Italia ſola religioſè obſeruabātur, verum etiā in toto orbe chriſtiano: Cuius rei teſtis eſt locupletiſſimus, can. de illicita 24. q. 1. ſynodus pariſienſis ſub Ludouico Pio habita, quæ ait ab vniuerſa eccleſia ſeruari conſtitutionem à Iuſtiniano factam de excommunica-

tionibus quæ ab epiſcopis prçter cauſas canonicas fiunt. Quæ conſtitutio à Iuliano anteceſſore latinè literis mandata eſt cum cæteris Nouellis Iuſtiniani, quarum ex eius interpretatione cognitionem iampridem habuit Italia, Iuliani hçc ſunt verba, *Nemo epiſcopus, nemo preſbiter excõmunicet aliquem antequam cauſa probetur, propter quam eccleſiaſtici canones hoc fieri iubent. Si quis autem aduerſus ea excommunicauerit aliquem, ille qui excommunicatus eſt maioris ſacerdotis auctoritate ad gratiam ſanctæ communionis redeat: is autem qui non legitimè excommunicauit, in tantum tempus abſtineat ſancta cõmunione, quantũ maiori ſacerdoti viſum fuerit, vt quod iniuſtè fecit, ipſe iuſtè patiatur.* A Iuſtiniano autẽ, poſt omnes, qui eum anteceſſerũt chriſtiani imperatores, probatus eſt & confirmatus codex cano-

num eccleſiæ catholicæ qui omnium manibus terebatur, & ſecundũ quem ſinodi vniuerſales ipſæ de controuerſiis eccleſiaſticis ſententias ferebant. Sub hoc iure nata eſt ſereniſſima reſpublica veſtra chriſtiana, catholica, ſui iuris, libera; ab hoc alita, inſtituta, aucta, & ſummam dignitatẽ merito conſequuta: ad eius preſcriptum vixit & Italiæ maximam partem viuentem vidit. Cum hæc ita ſint, innouãda mihi eſt & inſtaurãda codicis canonum eccleſiæ primitiuæ memoria, & è tenebris obliuionis quibus iamdiu ſepulta fuit, excitãda. Quod neceſſe eſt diſceptanti mihi controuerſiæ capita quæ propoſuiſti: ſimul etiã vt ex hac reſtitutione fiant manifeſta tam quæ erant in eo codice quam quæ non erant, quæque tamen vulgo ſolent illi falſo tribui confirmandæ & tuendæ

cupiditati & ambitioni quorundam, quaſi ex authoritate ſāctorum canonum veteris eccleſiæ. Neque enim exiſtimare debemus ſanctiſſimos & ſapientiſſimos patres illos veteres eccleſiam iure incerto, ſine regularum & definitionum collectione certa rexiſſe, vel canones quibus illa regeretur habuiſſe ſparſos, vagantes, nullius collectionis corpore cōcluſos, vt pro libidine cuiuſcūque licuiſſet per falſi crimē ſuppoſititios canones eccleſiæ obtrudere, qui mos ſemper fuit ambitionis & cupiditatis humanæ, quod libuiſſet authoritati eccleſiæ vniuerſæ tribuere. Poſtulant à nobis patres illi, vt de ſua pietate & prudentia potius ita ſentiamus, voluiſſe illos eccleſiam habere corpus certum regularum ſui iuris, quas ex certis conciliis collegerint, & concilia certo ordi-

ne diſpoſuerint, certoque & immutabili numero canones illorum complexi ſint, cui neque addi neq. detrahi à quoquam poſſet, vt hoc quaſi vallo & muro ſeptum iuris corpus aduerſus falſi crimen vndique tutum eſſet. Neque tantum vt falſum præuenirẽt ſolebant veteres iura ſua in certa corpora colligere, ſed etiam vt vim omnem iuribus extra collectiones publica authoritate factas vagantibus & diſperſis adimerent. Ob eaſdem cauſas Theodoſius imperator Nouella de confirmatione corporis ſuarum Nouellarum, ait ſe in corpus vnius codicis conſtitutiones præceſſorum ſuorum redegiſſe: ne aliter niſi ex ipſo codice in iudicio proferrentur. Eandem rationem & conſilium ſequutus Iuſtinianus codicem ſuũ fecit, conſtitutiones in multa volumi-

na diſperſas in vnum corpus colligendo, quod ipſe teſtatur l. vn. C. de emendatione codicis Iuſtiniani, vnde iura extrauagantia poſteritas appellauit quæ non in corpore codicis, ſed extra corpus diuagarentur, vt Iuſtiniani verba vſurpem, quibus eodẽ loco vſus eſt. Ea fuit primum, antequam componeretur codex Theodoſianus, prouidentia & vigilantia patrum eccleſiæ catholicæ quæ collectionem ſuam corpus codicis canonum nũcupauit, quemadmodum & imperatores corpus codicis conſtitutionum ſuarum dixerunt. Quare etiam in more habebat eccleſia alia iura quæ illi obtrudebantur codice ſuo non comprehenſa, velut notha & adulterina nulliúſque authoritatis reijcere, quod Gallicani epiſcopi factitarunt, teſte acerrimo authoritatis

tis romanæ defenſore Nicolao primo papa, qui in epiſtola quam ad illos ſcripſit relata in codicem Gratiani can. ſi romanorum diſtin. 19. hæc illorum verba recenſet, *Quanquam,* inquit, *quidam veſtrum ſcripſerint haud illa decretalia priſcorum pontificum in toto corpore codicis canonum inueniri deſcripta.* Sed quis melius nos docuerit hanc mentem & prouidentiam eccleſiæ catholicæ quàm eadem ipſa, quæ cum conueniſſet in cõcilio Calchedonenſi, quod quatuor primorum œcumenicorum poſtremũ eſt, actione octaua cognoſcens de controuerſia mota de epiſcopatu, nonageſimum quintum & nonageſimum ſextum canones citat corporis ſui canonici, & ex eorum iure de cõtrouerſia pronuntiat, cuius actionis octauę verba ſũt hæc: Glorioſiſſimi iu-

dices dixerunt. Legantur hi canones Leontius reuerendus epiſcopus Magniſiæ ex codice legit regulam nonageſimam quintam. *Si quis epiſcopus vacans ſuper eccleſiam vacantem ſemetipſum inijciens ſubripuerit ſedem præter perfectum concilium, hunc expellendum eſſe, licet omnis populus quem arripuit, eum elegerit. Perfecta verò ſynodus illa eſt, cui intereſt & metropolitanus epiſcopus.* Idem reuerendus Leontius ex eodem codice legit regulam nonageſimam ſextam. *Si quis epiſcopus ordinationem acceperit epiſcopatus & populo præeſſe decretus non acquieuerit ordinationi, neque ei perſuaſum fuerit proficiſci ad eccleſiam ſibi commiſſam, hunc excommunicatũ eſſe, donec coactus acquieſcat aut quicquam de eo epiſcoporum prouinciæ ſynodus perfecta definiat.* Hi duo canones reperiuntur hodie in conci-

lio Antiocheno, quod libro continetur, qui vulgariter appellatione canonum apoſtolorum & cõciliorum inſcribitur, ſúntque illi duo canones, alter ſextus decimus, alter ſeptimus decimus concilij Antiocheni. Horum numerorum ope adiuti, & eo ordine quo canones illi collocati fuerunt in codice canonum antiquo, & illo quo reperiuntur hodie in concilio Antiocheno, nos viam & rationem, ſi qua eſt, reperire debemus, quâ codicem antiquum quo eccleſia catholica in concilio Calchedonenſi vſa eſt, reſtituamus. Ita enim compoſitum codicem antiquum eſſe oportuit, vt canones illi duo, nempe ſextus decimus, item ſeptimus decimus concilij Antiocheni, reperiantur alter nonageſimus quintus, alter verò nonageſimus ſextus in ſerie canonũ

totius illius codicis antiqui. Quod vt fiat primum obſeruandus nobis eſt ordo, quo collocata fuerunt concilia in codice antiquo initium à Niceno facientes. Qui quidem ordo inuenitur hodie in locis quinque veteris memoriæ qui ad noſtram vſque ætatem conſeruati ſunt. Primus locus reperitur in concilio Conſtantinopolitano in Trullo can. ἐπισφραγίζομεν. vbi hoc ordine recenſentur. Cōcilium Nicenum, Ancyranum, Neocæſarienſe, Gangrēſe, Antiochenum, Laodicenſe, Conſtantinopolitanum, Epheſinum & Calchedonenſe, quod actione octaua citat canones nonageſimum quintum & nonageſimum ſextum huius codicis. Eodem ordine diſponuntur in codice canonico Græco eccleſiæ orientalis Lutetiæ Pariſiorum edito, diligentia Iohannis

Tilij Engoliſmenſis, qui poſt editionem quam cardinali Turnonio dicauerat, epiſcopus Meldenſis factus eſt. Codex autem ille græcus per omnia conuenit cum codice Photij latine tãtùm apud nos edito, & ſola lingua alter ab altero differt. Hac eadem ſerie collocantur in codice moguntino qui editus eſt anno 1525. quem moguntinum codicem dicunt eſſe veterem romanum ij qui recognouerunt codicẽ Gratiani iuſſu Gregorij 13. in præfatione recognitioni ſuæ præfixa. Seruauit eum ordinem Põtifex romanus Leo quartus in enumeratione quam facit horum conciliorum ſcribens ad epiſcopos Britanniæ can. De libellis. diſtin. 10. Horum quinque teſtimoniorum tria prima feruntur ab eccleſia orientali, duo poſteriora Roma nobis conſeruauit

locus occidentis omnium celeberrimus. Quare certiſſima ſunt hæc teſtimonia ab eccleſia vniuerſa lata de ordine conciliorum in codice canonico quem in manibus habebat illa in concilio Calchedonenſi. Imo tanta fuit eccleſiæ religio in compage corporis canonum conſeruanda, vt cum ordinem temporis non ſeruaſſet in collocatione conciliorum Ancyrani & Neocæſarienſis quæ Nicenum concilium poſterius tempore ſequuntur collectionis ordine, lectores monuerit ita factum propter reuerētiam quæ debetur Niceno, quod primum omnium œcumenicum ipſa celebrauit. Quod ſuum conſilium præfixum eſt initijs conciliorum Ancyrani & Neocæſarienſis inſcriptione quæ etiamnum in codicibus græcis ſeruata eſt, cuius inſcriptionis ra-

tio vulgo ignoratur & videtur hodie ſine vllo vſu his concilijs præfixa, ſoluto corpore codicis antiqui & vagis & diſperſis ſingulis extra ſuum corpus concilijs per volumina, quæ vbique eduntur, conciliorum. Poſt ordinem quem habuerũt in codice antiquo ſingula concilia obſeruatum, enumerandi ſunt canones illius codicis initium à primo canone Niceni concilij ſumentes, neque cum ad finem cuiuſque cõcilij peruenerimus, à dinumeratione tamen ceſſandum eſt, ſed continua nec interrupta numerorum ſeriẹ vtendum, qua numerandi forma vſum eſt concilium Calchedonenſe. Eâ cum peruenerimus ad canonem ſextum & decimum cõcilij Antiocheni à concilio Calchedonenſi citatum, qui canon incipit in codice orientali εἴ τὶς ἐπίσκοπος σχολά-

ζων & in codice romano Moguntiæ edito, *ſi quis epiſcopus vacans*, reperiemus illum canonem eſſe nonageſimum ſextũ codicis orientalis quem dedit Tilius, at verò eſſe nonageſimum quartum codicis romani Moguntiæ editi. Nam in codice orientali viginti canones concilij Niceni, quinque & viginti Ancyrani, quindecim Neocæſarienſis, viginti Gangrẽſis, ſexdecim Anthiocheni, hi, inquam, omnes numeri coniuncti ſex & nonaginta efficiunt. At in codice romano viginti canones concilij Niceni, quatuor & viginti Ancyrani, quatuordecim Neocæſarienſis, viginti Gangrenſis & ſexdecim Anthiocheni, hi, inquam, coniuncti numeri quatuor & nonaginta efficiunt. Rurſum ab his duabus rationibus differt ratio concilij Calchedonenſis.

Nam

Nam ratio codicis romani canonem ſextum & decimum concilij Antiocheni efficit quartũ & nonageſimum codicis canonici antiqui : ratio concilij Calchedonenſis eum facit quintum & nonageſimum : at ratio codicis orientalis ſextũ & nonageſimum. Quod verò attinet ad contextum & verba codicum orientis & romani, planè conſentiunt, neque plus verborum eſt in hoc quam in illo. In hoc ſolo differunt quod in concilijs Ancyrano & Neocæſarienſi canon quidam in vno ex illis codicibus, in alio diuiſus eſt in duo membra, & ex vno duo facti ſunt canones. At componendæ huic paruæ codicum controuerſiæ obſeruãda eſt antiqua ratio quæ proculdubio fuit in vſu concilio Calchedonenſi, ſicque certiſſima fides codici canonico antiquo reſti-

tuetur. Initium faciam controuerſiæ codicum componendæ à concilio Ancyrano. Hoc quinque & viginti canonibus conſtat in codice orientis, at quatuor & viginti tantum in codice romano: hoc ideo quia quartus & quintus canones huius concilij in codice orientis, vnicum canonem efficiunt qui quartus eſt in codice romano. Præſtat autem ratio codicis orientis, eaq; veteres vſi ſunt. Nam Photius patriarcha Conſtantinopolitanus vbicunque in Nomocanone citat concilium Ancyranum, hanc rationem ſequitur. Theodorus quoque Balſamo libro ſecũdo commentariorum diuidit concilium Ancyranum in quinque & viginti canones. Harmenopulus iudex Theſſalonicenſis eandem ſequutus eſt rationem in tota epitome ſanctorum ca-

nonũ, & ſectione quinta tituli quarti diſtinctè & diuiſim citat canones quartum & quintum concilij Ancyrani, qui in codice romano pro vno habentur. Sed & diſertè citat canonem quintum & vigeſimum huius concilij ſectione quinta tituli tertij. Ex latinis Ferrandus diaconus eccleſiæ Carthaginenſis ſequitur & hanc rationem in breuiarij capitibus cẽteſimo quadrageſimo octauo, & deinceps vſque ad centeſimum quinquageſimum quintum, & aliis item capitibus. Hæc dicta ſint de rationum differentia canonum concilij Ancyrani quæ eſt inter codices. Concilium verò Neocæſarienſe tot canones habet in codice orientali quot & in codice Tiliano, nempe quindecim. At in codice Moguntino, qui vetus romanus eſt, quatuordecim canones

habet. Hæc vero differentia ex eo nata eſt quod tertius & decimus canon codicis orientis Tiliani qui incipit ἐπιχόειοι item quartus & decimus incipiens οἱ δὲ χορεπίσκοποι pro vnico canone duabus partibus ſiue periodis conſtante citantur in Photii Nomocanone. Ambo citantur ab eo pro vnico decimo tertio, ſcilicet, prior pars eius canonis titulo tertio capite quarto, & poſterior titulo primo capite vigeſimo nono. Balſamo verò Photij commentator libro ſecundo diuiſit hunc decimum tertium canonem concilij Neocæſarienſis ex duabus periodis compoſitum in duos canones, quibus diuiſum & ſeparatum commentarium ſubiunxit. Quæ res effecit vt vnicus canon in duos canones diuiſus habeatur in codice orientis quem Tilius publicauit. Inde quo-

que factum eſt vt canon proximè ſequens huius concilij, qui eſt decimus quartus in Nomocanone Photij titulo primo capite trigeſimo, apud Balſamonem pro quinto decimo numeretur. Codex romanus vetus Moguntiæ editus & Criſconius cum Photio conueniunt. Quare ſecundũ antiquam rationem, quam ſecutum eſt concilium Calchedonenſe, Ancyranum conſtat quinque & viginti canonibus, & Neocæſariẽſe quatuordecim: qui numeri coniuncti cũ viginti canonibus concilii Niceni, viginti Gangrenſis, ſexdecim Antiocheni, efficiunt quinque & nonaginta, qui numerus tribuitur à concilio Calchedonenſi ſexto decimo canoni Antiocheni concilii: vt illum fuiſſe oporteat quintum & nonageſimum canonem codicis eccleſiæ primitiuæ

vniuerſalis. Atque hic eſt codex canonicus veteris eccleſiæ catholicæ, ſiue conciliorum quatuor œcumenicorum veterum, in quo reſtituendo & in lucem è tenebris reuocando veritatis amans hanc operam collocaui. Conſtabat omnino nouem conciliis. Primum omnium erat Nicænum quod duo diœceſeon concilia, quamuis tempore priora, conſequebantur propter eius dignitatem, vt codex ipſe antiquus docet: poſtea collocata erant tria diœceſeon concilia, Gangrenſe, Antiochenum Calchedonenſi actione octaua citatum, & Laodicenſe: compagem claudebant tria poſteriora concilia œcumenica Conſtantinopolitanum ſcilicet, Epheſinũ & Chalchedonẽſe. Hic verò codex ſũma veneratione ab eccleſia colendus videtur tanquã ſuũ inſtru-

mentum à corpore ſacræ ſcripturæ & authoritate & antiquitate ſecundum. Quamuis autem huius codicis iure vniuerſa eccleſia regeretur, tamen Italia ſibi eum velut proprium vindicauit, quod illum ſui imperatores confirmauerant, & Pontifices romani, vt eius authoritas in Italia illæſa ſeruaretur, frequentibus poſtulationibus impetrauerant à principibus qui ſunt in Italia rerũ potiti. Fuit enim in more poſitum eccleſiæ veteri catholicæ, quæ honore & obſequio ſuos imperatores colebat, vt cum conueniſſet eorum mandato in concilia œcumenica quibus & illi per ſe vel legatos glorioſiſſimos magiſtratus & iudices præerant, definitiones ſuas cum literis ad principes mitteret quibus canones ſuos eorum poteſtati ſubiiciebat, illorumque confirmationem pe-

tebat. Huius generis epiſtola concilio conſtantinopolitano primo præpoſita eſt cum eiuſdem ſentētiæ breui argumento. Eadem quoque inſcriptio præfixa eſt concilio Conſtantinopolitano in Trullo, vt credere fas ſit hāc fuiſſe ſolemnem omnibus veteribus cōcilijs formulam. Sed & poſt omnes imperatores Iuſtinianus Nouella 131. de quatuor œcumenicis cōcilijs & ijs quorum authoritas ab illis erat confirmata, ſic ſtatuit, *Sancimus vicem legū obtinere ſanctas eccleſiaſticas regulas quæ à ſanctis quatuor concilijs expoſitæ ſunt aut firmatæ. Prædictarum enim quatuor ſynodorum dogmata ſicut ſanctas ſcripturas accipimus, & regulas ſicut leges obſeruamus.* Quod ait, firmatæ, regulas intelligit priorum cōciliorum ſecundum quas de controuerſijs ipſæ ſynodi generales iudicabāt, & codi-

ce

ce antiquo eccleſiæ continebantur. Sed & nouella 6. ſtatuit vt epiſcopi ordinandi in medijs ordinationis ſolemnibus publice iureiurãdo promitterent ſe canones conciliorum ſeruaturos. Secundum eam pontifices romani ordinandi iuſiurandum præſtabant ad formulam conſtitutionis Iuſtiniani de eccleſiaſticis regulis, cuius formulæ verba Gregorius pronũtiat can. ſicut. diſtin. 16. *Sicut ſancti euangelij*, inquit, *quatuor libros, quatuor concilia ſuſcipere me & venerari fateor.* Imo etiam hæc ſe ſeruaturum vſque ad vnum apicẽ iurat papa, can. ſancta. diſtin. 16. Quam veteris formulæ iuriſiurandi pontificij partem eſſe cardinalis Deuſdedit affirmat in ſua canonum collectione, quam haberi in bibliotheca vaticana narrãt ad canonẽ ſancta, romani recognitores codicis

Gratiani. Non poteſt igitur Pontifex romanus iure contendere ſe canonibus illis cōciliorum ſuperiorem eſſe, niſi ſibi ſupra quatuor euangelia poteſtatem arroget: Cuius veritatis teſtes ſunt antiquiſſimi Pōtifices romani antequam in eam tēporalem poteſtatem quam deinceps ſibi compararunt, deueniſſent. Iuriiurando enim quod præſtare debent conuenientiſſima eſt ingenua Zoſymi papæ confeſſio, quâ can. contra ſtatuta 25. q. 1. ad epiſcopos Galliæ ſcribens canonibus cōciliorum inferiorem & ſubditam eſſe romanæ ſedis poteſtatem agnoſcit. *Contra ſtatuta*, inquit, *patrum condere aliquid vel mutare nec huius quidem ſedis poteſt authoritas. Apud nos enim inconuulſis radicibus viuit antiquitas cui ſtatuta patrum ſanxere reuerentiam.* Quare codex canonum eccleſiæ ca-

tholicæ qui ex concilijs œcumenicis prioribus & cæteris quæ ſunt ab illis confirmata, cõpoſitus eſt, pars eſt iuris Iuſtinianei, & cũ illo perfectè conueniens, qualis eſt partis cũ toto ſumma conſenſio: & in eo iure, cui a romano pontifice derogari non poteſt, poſita eſt eccleſiæ & omnium principum & populorũ Italiæ libertas. Neque hæc ideo aſſero vt omnẽ authoritatem poſterioribus concilijs œcumenicis abrogandam eſſe exiſtimem. Cum primũ enim à principibus ſuſcepta ſunt, ſeruanda quoque ſunt, ſub hac tamen exceptione generali eccleſiæ catholicæ, quæ cõtinetur can, 28. diſtin. 50. can. hoc ipſum 33. q. 2. quorum canonum verba ſunt hæc, *Quotieſcunq; in geſtis conciliorum diſcors ſententia inuenitur, illius concilij magis teneatur ſententia, cuius aut antiquior aut po-*

tior extat authoritas. Inſtitutio quoque iuris canonici pontificũ romanorum mandato ſcripta lib. 1. tit. 3. ſic habet. *Alia vero concilia quæ ductu ſpiritus ſancti congregata & celebrata fuerint, proximum ab iſtis (quatuor primis) ſibi locũ vindicant. Quod ſi quãdo inter ea diſcors ſententia inueniatur, illius ſententia magis eſt tenenda cuius antiquior & maior eſt authoritas.* Ex hac regula potior eſt authoritas concilij œcumenici quam cõcilij diœceſeos, huius quoq; quam concilij prouinciæ, & huius quã concilij ciuitatis. Sed cum duo concilia œcumenica inter ſe diſcordãtia comparantur, vincit authoritas antiquioris, in his ſcilicet rebus quæ ad fidem pertinent & in præcipuis regulis quæ quaſi fundamenta ſunt & colũnæ libertatis & diſciplinæ cum ipſa eccleſia natæ, nõ in cæteris leuioribus quæ

pro varietate locorum & temporum poſſunt inmutari. Quam diſciplinam & libertatẽ eccleſia catholica in concilio Epheſino can.6.ſcriptis apoſtolicis, ſtatutis patrum & antiqua conſuetudine cõprehẽdi prædicat, quam attentari vllius eccleſiæ paſtoris auſu vel conatu nefas eſt, *ne forte*, ait concilium, *ſub ſpecie adminiſtrationis rerũ ſacrarum typhus potẽtiæ in eccleſiam ſeſe inſinuet, ſenſimque imprudentes libertatem eam amittamus, quam dominus noſter Ieſus chriſtus omnium liberator ſuo ſanguine pretioſo nobis largitus eſt.* Hæc eſt itaque generalis eccleſiæ definitio canonibus antiquis cõprehenſa, priores canones derogare poſterioribus in rebus fidei & præcipuis regulis diſciplinæ cum eccleſia natæ: ſecus ac in rebus ciuilibus fieri ſolet, in quibus iura poſteriora prioribus derogãt. Secun-

dum hæc admiſſiones conciliorum poſteriorum à quibuſdã principibus factæ interpretationẽ recipere debẽt, vt intelligantur admiſſa cõcilia ſalua eccleſiæ catholicæ perpetua definitione, quæ ineſſe ſemper, etiam ſi non ſit expreſſa, intelligatur. Sic epiſcopi Galliarũ qui fidẽ imperatori Ludouico Pio datam ſeruabãt, neque in partes coniuratorum filiorum cum papa aduerſus imperatorem tranſiuerant, contra noua quædam iura exceptione vtebãtur his verbis cõcepta, ni aliter ſe habeat antiquorum authoritas canonum. Quæ exceptio expreſſa etiam eſt beati Ludouici regis Frãcorum pragmatica ſanctione quæ in omnibus editionibus pragmaticæ Caroli ſeptimi, illi ſubiecta eſt. Ea ſanctione ſtatuit Ludouicus vt eccleſia canonibus conciliorum eccleſiæ dei

regeretur, illis nimirum quos veteres ſancti patres feciſſent. Cum ergo naturalis libertas Italiæ poſita ſit in ſacra ſcriptura, in codice canonum antiquo eccleſiæ catholicæ, in iure iuſtinianeo, & in poſterioribus concilijs quæ veteribus non aduerſantur neq; in fide neq; in regulis libertatis cum eccleſia natæ, ſupereſt vt diſceptatio fiat cõtrouerſiæ inter ſanctitatē Pauli quinti & sereniſſimam rempublicam ortæ ex iuribus illis Italiæ, quæ de hac tamquam legitimi & æqui iudices pronunciare debent.

Vt vero dicã de primo controuerſiæ capite, quod eſt de foro criminali clericorum, repetenda eſt paulo altius diſtinctio facta in imperio romano duorum vitæ generum, ciuilis & eccleſiaſtici. Subditi imperio romano in milites & paganos diſtincti

fuere,vnde nata diuiſio negotiorum, delictorum,pœnarum,iudicum ciuilium & militariũ. At religione Chriſtiana ſuſcepta alia duo genera hominum facta ſunt, clericorum & laïcorum. Clerici ſunt militibus cõparati, ſcilicet milites Chriſti militibus ſeculi. Paulus 2. Tim. 2. *labora*, inquit, *ſicut bonus miles Ieſu Chriſti: nemo militans implicat ſe negotijs ſecularibus vt ei placeat cui ſe probauit.* Cũ iure romano Paulus conſentit. Militares viros, ait lex, ciuiles curas ſuſcipere prohibemus l. militares. C. de re milit. Sequutus Paulum eſt imperator cum ait l. repetita. 41. C. de epiſc. & cler. abſurdum imo etiam opprobrioſum eſſe clericis, ſi ſe peritos velint oſtendere diſceptationum eſſe forenſium. Sequutus eſt etiam apoſtolum põtifex romanus qui clericos operam iuri ciuili

uili dare prohibet cap. vlt. ne clerici ſecularia negotia tractent. Sine cuius iuris cognitione nullus iudex ſatis peritus eſſe poteſt cognitionis rerum ſeculariū ſiue ciuiles ſint ſiue criminales. Diſtant enim inter ſe maximè hæc duo corpora, reſpublica & eccleſia, ciuile etiam vitæ genus & eccleſiaſticum. Quæ differētia diſtinctionem quoque fecit inter negotia delicta, pœnas, iudices ciuiles & eccleſiaſticos. Et vt apoſtolus vetat ne clerici curis ſecularibus ſe immiſceant, ſic etiam rerum eccleſiaſticarum eos par eſt curam habere. Cum ſit enim fides in Ieſum Chriſtum, & ex fide nata credentium eccleſia & ſocietas ſua diſciplina conſtans, etiam regibus inuitis, ex præcepto apoſtoli in his rebus deo potius quā hominibus obediendū eſt. Ipſe quoque Paulus hanc

eandem ſeruat differentiam rerũ humanarum ſiue ciuiliũ aut ſecularium & eccleſiaſticarum ſiue ſpiritualium. Quantum ad cauſas ciuiles attinet, omnes chriſtianos hortatur vt controuerſiæ de iis rebus inter eos ortæ arbitrio eorum quos partes elegerint, qui non ex presbyteris ſumãtur ſed ex peritis iuris humani, dirimantur: earum enim rerum cognitione clericos abſtinere iubet. Quod attinet ad criminales cauſas de quibus arbitri non accipiuntur, duo ſunt inſignia apoſtolica præcepta, alterum Petri, alterum Pauli, coniuncta à Gratiano ſub can. magnum 11. q. 1. quia illis locis duobus vnum & idem præceptum continetur. Hoc præcepto iubentur omnes mortales vt ſe ſubiiciant poteſtati gladii quã dedit deus principibus & poteſtatibus ſupremis

ait Paulus, regi vt ſupremo ait Petrusad coërcitionem facinoroſorum. Adiicit Petrus libertatem omnẽ huic iuſſo contrariam fore velamen malitiæ, aſylum ſcilicet & protectionem quandam ſcelerum, Paulus laſciuiam fore carnis. Vera enim libertas chriſtianorum, inquit Petrus, eſt ſeruire deo & huic mandato quo regũ gladio ſubiici illis præcipitur. Cum iuriſconſultis romanis hi apoſtoli, maximè vero Paulus natus ciuis romanus, planè conſentiunt. Primum aiũt ἀρχὴν ὑπερέχουσαν magiſtratum ſupremum, quem Ariſtoteles ἀρχὴν κυριωτάτην τῶν πάντων dominum omniũ vocat. Ait Paulus, hic magiſtratus διαταγὴ θεοῦ ἐστι cõſtitutio Dei, Petrus κτίσις ἀνθρωπίνη conſtitutio humana. Verba iuriſcõſultorum ſequitur Paulus, ſeruitus eſt conſtitutio iuris gentiũ. Sic

apoſtoli, regia poteſtas eſt cõſtitutio rerũ humanarum à Deo facta. Dein dicunt apoſtoli magiſtratũ ſupremũ habere ἐξουσίαν τῆς μαχαίρας εἰς ἐκδίκησιν τῶν κακοποιῶν, iuriſconſulti vero poteſtatem gladii ad animaduertendũ in facinoroſos homines. Ait Paulus magiſtratum ſupremum geſtare gladium coercitionis cauſa, hoc, forte, ideo quia princeps ſolus & quædam maximæ poteſtates, vt præfectus prætorio & qui vicariam præfecturam adminiſtrabant, ſedebant in cognitionibus habitum militarem induti & cingulo militari cincti. Tum etiam quia poteſtas gladii & omnis coercitio criminis, legis fuit apud romanos non iuriſdictionis neque magiſtratus. Aiunt apoſtoli laudi bonorum non tantum coercitioni improborũ: Sic Iuriſconſulti, bonos, inquiunt, nõ

tantum metu pœnarũ ſed præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. Aiunt apoſtoli omnem animam ſubiici. Gratianus ſub can. magnum 11. q. 1. ait omnibus clericis præceptum eſſe à Petro: Atqui Petrus ipſe initio epiſtolæ ait ſe ſcribere ad omnes ſanctificatos in Chriſto. Aut ergo ex illis non ſunt clerici, aut hoc præcepto continentur. Paulus dicit ſe omnibus ſanctis qui Romæ erant ſcribere, id eſt eccleſiæ romanæ, quare aut ſanctorum appellatione non cenſentur clerici, vel illis quoq; præceptum eſt ab apoſtolo. Sed ingenue agnoſcit Pelagius papa ad Childebertum regem Francorum Clodouei filium ſcribens, *Regibus*, inquit, *nos eſſe ſubditos ſacræ ſcripturæ præcipiunt.* cã. ſatagendum 25. q. 1. De ſua & pontificũ romanorũ perſona loquebatur.

Cum ait, ſacræ ſcripturæ, hęc apoſtolorum præcepta intelligit notiſſima & quæ in omnium chriſtianorũ ore verſabantur. Longe ſecus ac romani ſcriptores huius ætatis qui publice profitentur clericos non eſſe regibus ſubditos. Secus etiã ac libellus aphoriſmorum Romæ probatus qui aſſerit clericos committere nõ poſſe crimen maieſtatis in principes temporales quod illis non ſint ſubditi. Quæ doctrina eſt peſtis & euerſio rerũ publicarum, quas, cum ex iuſtitiæ regulis ſunt cõſtitutæ, gratiſſimas eſſe deo agnoſcunt etiam pagani ſolo lumine naturali edocti quod illuceſcit omni homini venienti in hunc mundum. Quare ex apoſtolorum duobus locis coniunctis regia vel ſuprema poteſtas nihil aliud eſt quam conſtitutio dei qua omnes mortales iuriſdictio-

ni regum ſubiiciuntur in eam rem vt boni laudentur, improbi coerceantur. Hæc ſunt quæ ex iure diuino ſumpta pertinēt ad primū caput huius controuerſiæ. Codex canonicus veteris eccleſiæ veſtigia apoſtolorum ſequutus eſt. Quod enim Paulus chriſtianos hortatur vt controuerſiæ eorum, ſentētia arbitrorum iudicentur, id vetus eccleſia tranſtulit in clericos. Nec tantum id comprehenditur codice eccleſiæ catholicæ ſed & codice vetere romano. Hi duo codices præcipiunt vt à litibus inter ſe abſtineant clerici: Si quæ oriātur, ad epiſcopum eant, cuius ſuaſu arbitros eligāt quorum ſententia quod æquū & bonum ſit de controuerſia eorum ſtatui, diſcant, antequam iure in foro congrediantur. Hoc præcipitur canone 9. concilij Calchedonenſis qui habetur

vtroque codice & eccleſiæ, & veteri romano. Canonis verba latina ſunt hæc in codice romano, *Si quis clericus aduerſus clericum habet negotium non deſerat epiſcopum proprium & ad ſecularia conuolet iudicia: ſed prius actio ventiletur apud epiſcopum proprium, vel certè conſilio eiuſdem epiſcopi apud eos quos vtraque pars elegerit quæ ad litem pertinent diſcutiantur. Si quis autem præter hæc fecerit canonicis correctionibus ſubiacebit. Quod ſi clericus habet cauſam aduerſus epiſcopũ proprium vel aduerſus alterum, apud ſynodum prouinciæ iudicetur. Quod ſi aduerſus eiuſdem prouinciæ metropolitanum epiſcopus vel clericus habet querelam, petat primatem diœceſeos aut ſedẽ regiæ vrbis conſtantinopolitanæ & apud eum iudicetur.* Hoc canone iubentur clerici de controuerſiis inter eos natis ad epiſcopum ire. Nec tamẽ hoc canone

vlla

vlla ſit imminutio iuriſdictionis magiſtratus, vt docetur hac voce, prius, quam ſi ex hoc canone auferas, falſam ei affinges ſententiam & menti eccleſiæ contrariam, vt faciunt qui nihil ex hoc canone citant prętęr hāc partem. *Si quis clericus aduerſus clericum habet negotium, nō deſerat proprium epiſcopum & ad ſecularia percurrat iudicia.* Liberum itaque relinquit hic canon de cōtrouerſiis tantum inter clericos ortis factus, illis poſt ſentētiam arbitri, ſi ei ſtare noluerint, iudicio coram magiſtratibus contendere ſine pœna & ſine appellationis neceſſitate: quāto magis libertatē non adimit laïcis, de quibus nihil ſtatuit, clericos coram magiſtratibus conueniendi. Hic canon qui comprehenſus eſt & codice canonum eccleſiæ vniuerſæ, & codice veteri romanę eccleſię, vſum ec-

cleſiæ catholicæ nos docet vſque ad codicem Gratiani. Burchardi enim & Iuonis collectiones omitto, quia priuatæ fuerũt, nec ex illis ſunt vnquam citati canones. Hæc de actionibus ciuilibus quæ in clericos exercentur dicta ſint. In criminalibus, codex eccleſiæ primitiuæ ſeparauit etiam accuſationes & crimina eccleſiaſtica clericorum a ciuilibus can. 6. concilii Cõſtãtinopolitani, quod inter priora quatuor œcumenica ſecũdum eſt. Hic canon ſumma cũ prudentia conſtituit qui admitti ad accuſationem clericorum debeant & qui reiici: ſimul etiam cognitionem de criminibus eccleſiaſticis clericorum tribuit epiſcopis, neque aliã præterea: Eius ſunt hæc verba. *Quoniam multi qui eccleſiaſticum ordinem confundere & euertere volunt, cauſas aliquas odioſe & calum-*

nioſè aduerſus gubernatores eccleſiæ orthodoxos epiſcopos confingunt, nihil aliud molientes quam vt exiſtimationem de ſacerdotibus impuram faciant, & tumultus in populis pacificis excitent: hac de cauſa placuit ſancto concilio epiſcoporũ qui Conſtantinopoli conuenerunt, accuſatores non recipi abſque aliqua inquiſitione, neq; omnibus permittere vt eccleſiæ gubernatores accuſent, neque etiam omnibus prohibere. Si igitur aliquis priuatam querelam aduerſus epiſcopum mouerit quod ab eo fraudatus aut aliquid præter ius paſſus ſit, in huiuſmodi accuſationibus non inquiratur neque de perſona neque de religione accuſatoris. Oportet enim conſcientiam epiſcopi liberam eſſe, & eum qui ſe iniuria affectum dicit ſuum ius conſequi, cuiuſcumque religionis fuerit. Si autem crimen (ἔγκλημα) cuius accuſatur epiſcopus, fuerit eccleſiaſticum, tum accuſatorũ perſonas æſti-

mare ac cenſere oportet. Dein enumeratis perſonis quæ ab accuſatione clericorum repelluntur, ſic ait. *Si vero aliqui neque aliquorum criminum accuſati neque damnati neque hæretici neque excommunicati fuerint, dicant autem ſe habere accuſationem* (κατηγορίαν) *eccleſiaſticam aduerſus epiſcopum, hos ſancta ſynodus iubet inſtituere primum accuſationem coram omnibus prouinciæ epiſcopis & coram illis arguere crimina epiſcopi delati. Si vero epiſcopi prouinciæ crimina quæ intēduntur dijudicare non potuerint, tum accedant accuſatores ad maiorem ſynodum epiſcoporū illius diœceſeos, qui hac de cauſa conuocati fuerint. Accuſationem autem non inſtituant antequam ſcripto pari periculo ſe ſubijciant ſi inueniētur in accuſatione calumniosè egiſſe. Si vero ſpretis his quæ eo quo iudicauimus modo ſtatuta ſūt, auſus fuerit regias aures obtundere & iu-*

dicia principum ſecularium vel ſynodum œcumenicam turbare, contumelioſè contemnẽs omnes eius diœceſeos epiſcopos, hic omnino ad accuſandum non ſuſcipiatur vt pote qui iniuriam infert canonibus & ordinem eccleſiaſticum perturbat. Canon hic clare accuſationes criminum eccleſiaſticorum quæ à clericis admittuntur, à cæteris diſtinguit, earumque cognitionem ſynodo epiſcoporum tribuit, neque quicquã ſtatuit de criminibus quæ cauſam continent publicorũ iudiciorum, ex quorũ cauſa accuſandi vnicuique ex populo poteſtas permiſſa eſt, & quibus publicis iudiciis ſalus reipublicæ maximè cõtinetur. Ait canon eccleſiaſticum (ἔγκλημα) crimen more Iuriſconſultorũ qui dicunt delictum militare l. 2. ff. de re militari, cuius ſunt hæc verba. *Militum delicta ſiue admiſſa aut propria ſunt*

aut cum cæteris communia: vnde & perſecutio aut propria aut communis eſt. Proprium militare eſt delictum quod quis vti miles admittit, & in l. 6. ff. eo. *omne delictum eſt militis quod aliter quam diſciplina communis exigit, committitur: veluti ſegnitiæ crimen, vel contumaciæ, vel deſidiæ.* Eandem loquendi formã ſequitur concilium, & crimen eccleſiaſticum vocat quod contra diſciplinam eccleſię committitur. Eadem eſt pœnarum differentia, alię enim eccleſiaſticæ ſunt ſeu ſpirituales, aliæ vero temporales, illæ in canonum, hæ in legum ſunt poteſtate. Criminibus ciuilibus canones non irrogant pœnas præter eas quas vocant pœnitẽtiales ad forum dei ſolummodo pertinentes, quamuis leges principum qui nutricii, prætores, protectores, paſtores & epiſcopi exteriores eccleſiæ à deo

conſtituti ſunt, criminibus eccleſiaſticis pœnas ſtatuant eo iure quo de rebus cæteris eccleſiæ, leges facere poſſunt adiuuandi, exequēdi, defendendi iuris diuini & canonici cauſa cuius cuſtodia illis eſt à deo mandata. Epiſcopi iudices ſunt criminum eccleſiaſticorum quæ pœnis canonicis coercent. Quod ſi grauitas criminis pœnam canonicam ſuperet, degradatum reum epiſcopus magiſtratui tradit, pœnis legitimis quæ pares ſint crimini præterea puniendum, velut cōſtituit Heraclius. Vt autem crimina & accuſationes eccleſiaſticas diſtinguit Calchedonenſe concilium à cæteris: Ita & Iuſtinianus Nouella 83. §. ſi tamen, quæ conſtitutio in codicem Gratiani relata eſt can. ſi quis 11. q. 1. Ea conſtitutione Iuſtinianus criminū ciuilium & eccleſiaſticorum differentiam ſequutus in eadem ge-

nera diuidit iudices & pœnas, ciuiles ſcilicet& eccleſiaſticas. Crimina ciuilia ciuitatem vel rempublicam lædũt vt furtum, homicidium, quorum criminum executio magiſtratibus reipublicæ data eſt. Eccleſiaſtica diſciplinam eccleſiæ lædunt & eorum cognitio in clericos ad miniſtros eccleſiæ pertinet, vt vnuſquiſque de re ſua cognoſcat, ab aliena abſtineat. Italia Nouellas Iuſtiniani cognouit ex interpretatione Iuliani anteceſſoris qui eas latinas fecit. Sic autẽ hanc de qua loquor conſtitutionem reddidit. *Si quis cũ clerico de criminali cauſa litigium habuerit, crimẽ autem ſit ciuile, tunc competentes iudices in hac ciuitate vel in prouinciis interpellati conſentaneum legibus terminũ cauſis imponãt. Sin autem crimẽ eccleſiaſticum eſt: tunc ſecundum canones ab epiſcopo ſolo cauſæ examinatio & pœna procedat.*

procedat. Coercet hæc Nouella epiſcopi iuriſdictionem intra certos fines vt cognoſcat de crimine eccleſiaſtico quod admiſiſſe dicitur clericus pœna canonica puniēdus. Quare vt cognitio criminalis epiſcopi canonibus conueniat, neceſſe eſt eiuſdē generis ſint iudex, reus, crimen, pœna, ſcilicet hęc omnia eccleſiaſtica eſſe debent. Accuſationum vero criminum priuatorum quæ ab iis inſtituuntur qui ſuum dolorem ſuámve iniuriam perſequuntur, conciliũ Cõſtantinopolitanum parte prima canonis ſexti meminit, ſed earũ cognitionem præciſe ſynodo non tribuit. Mens enim & ſententia concilij cum iure romano concordat quo huiuſmodi accuſatores accuſationes corã epiſcopis inſtituere poſſunt, ſed inuiti non coguntur. Quod refert conſtitu-

tio græca Iuſtiniani l. θεσπίζομεν μηδένα. C. de epiſc. aud. quæ de foro clericorũ qui accuſantur facta, fere per omnia imitatur canonem 6. concilii Cõſtantinopolitani tam in gradibus epiſcoporum & ſynodorũ conſtituendis quam in diſtinctione criminũ eccleſiaſticorũ à ciuilibus. Huius legis §. τὰς δὲ αἰτιάσεις hęc ſũt verba. *Has autẽ actiones ſi quidem ad eccleſiaſtica negotia pertinent neceſſe fore iubemus vt à ſolis religioſiſsimis epiſcopis aut à ſacris ſynodis aut à ſanctiſsimis patriarchis cognoſcantur. Si vero ſit ciuilium rerum controuerſia, volẽtes quæſtionem apud antiſtites inſtituere patiemur, inuitos tamen non cogemus, cum iudicia ciuilia ſint, ſi ea adire malint, apud quæ licet etiam de criminibus cognoſcere.* Oſtẽdi ex iure diuino, ex canonibus primitiuæ eccleſiæ, & conſtitutionibus Iuſtiniani cognitionem

rerum ſecularium clericis non competere, item criminum eccleſiaſticorum, quorum clerici accuſantur, cognitionem epiſcopis eſſe canonibus & legibus tributam, cognitionis vero de criminibus priuatis clericorum, epiſcopos non eſſe competentes iudices niſi ex conſenſu accuſatorũ. Criminum autem publicorũ, de quibus mihi reſtat dicendum, cognitionem nulla lex, nullúſque canon vetus tribuit epiſcopis. Hoc enim contra rationẽ iuris romani fuiſſet, quia nulli iudices, nullæ pœnæ, nullique accuſatores horum criminum in foro eccleſiaſtico reperiuntur, quod mihi ſigillatim probandum eſt. Primum quod attinet ad iudices, ſi quis eſt qui exiſtimet criminum publicorũ quibus in rempublicam peccatur, coercitionem epiſcopis datam fuiſſe, quã

ne quidem magiſtratibus ſuis vt magiſtratibus committebant, ei certe nõ ſatis eſt perſpecta romanorum veterum ſapientia. Solebant enim ex ſapientum præceptis, in criminũ coercitione maximam poteſtatem legi, minimam vero magiſtratibus tribuere. Duo ſunt coercitionum genera: aliud mulcta dicitur quę eſt in iudicãtium arbitrio, aliud pœna quæ legitima eſt. Primum nec mulctæ ipſius dictio olim aliis quam conſulibus data eſt, lege Atinia magiſtratibus vrbanis cõmunicata fuit. Republica in principatum verſa, mandatis principũ data fuit magiſtralibus prouincialibus & municipalibus. Sed & hodie ex iure Iuſtinianeo plures magiſtratus limitatam non plenam habent multæ dictionẽ, teſte titulo codicis de modo mulctarum quæ a iudicibus infli-

guntur:pœnæ vero omnes capitis,famæ pecuniæ, legitimæ fuerũt. Quare mulcta dicitur & infligitur à iudice: pœna dicitur à lege, irrogatur ab eo cui criminis ſiue delicti executio cõpetit l.131. l.244.ff.de verb.ſignif. Sed & magiſtratus qui cognoſcit de crimine, de facto tantum cognoſcit, an Titius Mæuium occiderit, de pœna non pronuntiat: quod ſi pronuntiet inanis eſt illa pronuntiatio, pœna enim irrogabitur legis nõ ſentẽtiæ authoritate. Nã vt Papinianus ait *facti quidẽ quæſtio eſt in arbitrio iudicantis,pœnæ autẽ perſecutio non eius voluntati mãdatur*, ſed legis authoritati reſeruatur. l. 1. §.quorum. ff.ad SC. Turpil. Quare etiam a pœna non appellatur, a lege enim, quæ de pœna pronũtiat, prouocatio non eſt. Quod ſi magiſtratus cognoſcens de pœna ſtatuere

non poteſt, quo iure epiſcopus de ea pronuntiabit? Hodie quoque ex iure iuſtinianeo pœnæ capitales quibus vita, libertas, ciuitas amittitur a lege cõſtitutæ, immutari arbitrio iudicantium non poſſunt l. ordo ff. de publicis iudicijs. Confiſcandi etiã poteſtas non niſi maximis iudicibus data eſt tit. cod. ne iniuſſu principis liceat certis iudicibus cõfiſcare. Pœnæ quoque non capitales arbitrariæ quidem ſunt non tamen plenum illarum & liberum arbitrium habent iudices ſed legitimæ pœnæ quodammodo aſtrictum. Cum enim plures gradus ſint pœnarum, eæque pœnę omnino temporales, capitis, famæ, damni pecuniarij: omnes ſunt extra poteſtatẽ liberam magiſtratus, qui ſi a legitima recedat, proximas legitimæ eligere debet ſiue ad ſeueritatem ſiue ad leni-

tatem declinãs. *Hodie*, inquit, iuriſcõ-ſultus, *licet ei qui extra ordinem cognoſcit de crimine quam vult ſententiam ferre vel grauiorẽ vel leuiorem, ita tamẽ vt vtroque modo rationem nõ excedat* l. hodie. ff. de pœnis. Sed & alibi iuriſconſultus ſic ait, *in leuioribus cauſis proniores ad lenitatem iudices eſſe debent, in grauioribus pœnis ſeueritatem legũ cum aliquo temperamento ſubſequi* l. perſpiciendũ ff. de pœnis. Hoc vero arbitrium diſcedendi a legitima pœna & aliam ex proximis pœnis eligendi ad eum tantum pertinet cui legitimæ irrogatio competit, cum ſit illud arbitrium electio vnius ex pluribus pœnis temporalibus quarũ nulla eſt in arbitrio epiſcopi. Nec tantũ in pœnis lex ita dominatur, verum etiã cognitio ipſa facti quæ a lege datur, non datur magiſtratui vt magiſtratui, ſed vt cuilibet cum etiã

priuato dari poſſit: Definitio enim iuris romani eſt, criminũ publicorum coercitionem non eſſe iuriſdictionis neque magiſtratus, ſed legis quæ dat eam non vt partẽ iuriſdictionis magiſtratus, ſed vt merum imperiũ quod commiſſionem forẽſi verbo nuncupamus. l. 3. ff. de iuriſdict. omni. iud. Cuiacius Obſerua. lib. 21. cap. 30. Quod ſi ſola facti cognitio de crimine publico quod clericus admiſit, nõ eſt pars iuriſdictionis magiſtratus, qua ratione pars cẽſebitur miniſterij epiſcopalis? Quod ſi criminũ publicorum coercitio eſt in poteſtate legis ſolius, quę vnquã conſtitutio vel gratia & ambitione impetrata contra canones eccleſiaſticos, vt imperatorum verbis vtar, clericos ſoluit legibus & poteſtate principis? Quare nullus eſt iudex in foro eccleſię cui poteſtas da-

ta ſit coercendi crimina publica, ſed nec vllæ ſunt pœnæ in eo foro quæ illis criminibus coercendis conueniãt. Epiſcopi enim ſecundũ canones iudicare debent & pœnas canonicas infligere. Neq; vero codice primitiuæ eccleſiæ, neq. codice vetere romano vlla pœna eſt conſtituta criminibus publicis quibus reſpublica violatur, ſed quæ ſunt ijs codicibus pœnæ cõprehẽſæ, delictis eccleſiaſticis ſolum imponuntur. Pœnas ſane concilium Ancyranũ can. 15. & 16. impoſuit quibuſdam criminibus publicis ſed pœnitentiales quæ authoritati magiſtratuum derogare nõ poſſunt vt nec iuriſdictio quæ dicitur pœnitẽtialis cõfeſſoris dati morte damnato, ſententię executionem impẽdire poteſt. Sed nec vllus accuſator criminum publicorũ in foro eccleſiaſtico inuenitur:

accuſationes enim & crimina aut publica aut priuata ſunt. Publicas accuſationes inſtituere olim cuiq. ex populo poteſtas data eſt vnde publicorum iudiciorum nomen deſcendit. Nunc vero hoc munus datum eſt in foro ſeculari procuratori regio vel fiſcali, quale nullũ eſt munus in foro eccleſiaſtico conſtitutum. Nam qui promotor dicitur, vtilitatis cleri vel diſciplinæ eccleſiæ defenſor eſt, non iuris reipublicę cuius defendẽdæ munus ei non dedit epiſcopus nec vero dare potuit. De republica enim ſtatuere regum eſt non epiſcoporum. Ideo promotor ab epiſcopo conſtitutus ius reipublicæ in iudicium deducere non poteſt, cuius vtilitatis potiſſimum ratio habetur in accuſationibus quæ ex cauſa publicorum iudiciorum deſcendunt, cũ etiam reſpu-

blica omnium princeps & domina in foro ſuo & coram ſuis magiſtratibus de ſuo iure litigare debeat. Quare in foro eccleſiaſtico nec iudex nec pœna nec accuſator publicorum criminum reperitur, quæ omnia ſunt ad eorum coercitionem neceſſaria. Hæc de accuſationibus publicis. Priuatarum meminit prima pars canonis ſexti cõcilij conſtantinopolitani quem ſupra retulimus. Eas volentes accuſatores in clericos inſtituere poſſunt in foro epiſcopi vt & actores actiones ciuiles, nec poſsũt clerici accuſati vel vocati fori præſcriptionem obijcere cã. 15. concilij carthaginenſis. Hic canon codice veteri romanæ eccleſiæ continetur, ex quo codice maiores noſtri quandoque canones citauerunt: & ſic habet, *item placuit vt quiſquis epiſcoporũ vel presbiterorum & diaconorum ſeu cle-*

ricorum cum in eccleſia ei fuerit crimen inſtitutum vel ciuilis actio fuerit commota, ſi relicto eccleſiaſtico iudicio publicis iudicijs purgari voluerit etiã ſi pro ipſo fuerit prolata ſententia locum ſuum amittat, & hoc in criminali actione: in ciuili vero perdat quod euicit ſi locum ſuum obtinere maluerit. Huius canonis ſanctiſſima mens eſt quę mihi aperiẽda eſt, ne quis hoc canone ad imminuendã authoritatẽ magiſtratuum ciuilium abutatur. Ait Seneca latiorem eſſe officij quam iuris regulã, huic ſententiæ addi poteſt, latiorẽ eſſe officij eccleſiaſtici quam cuiuſuis alterius regulã: maiorem enim ſanctitatem & innocentiam clerici in contractibus ſuis & tota vita præſtare debẽt quam laici, ex iure diuino & canonibus Quod crimen non eſt pagano, pro crimine habebitur in milite ſeculi. Iuriſconſultus ait. *quædã*

delicta pagano aut nullam aut leuiorẽ pœnam irrogant: militi vero grauiorem: nam ſi miles artem ludicram fecerit, vel in ſeruitutem ſe venire paſſus eſt capite puniendum Menander ſcribit.l. quædam 14. ff. de pœnis. Quare in foro ſeculari ex legibus ciuilibus abſoluẽdus clericus, in foro eccleſiæ quæ ex lege diuina iudicat damnari debebit. Idcirco in cauſa criminali vel ciuili vocatũ clericum ad forum eccleſiæ reſpondere iubet ſynodus, quamuis actor vel accuſator in eo agere vel accuſare non cogatur l θεσπίζομεν μηδένα. C. de epiſcop.aud. Sed nec reus clericus in cauſa ciuili, poſt arbitri inter clericos accepti ſententiam, prohibetur ius publicum inuocare & ad magiſtratum ire ex canone nono concilij Calchedonenſis qui ſupra relatus eſt. Quare concordãtia ſunt inter ſe ius canoni-

cum veteris eccleſiæ catholicæ & iuſtinianeum, quorum de foro clericorum accuſatorum hæ ſunt definitiones certiſſimæ: Accuſationum eccleſiaſticarum epiſcopos eſſe competẽtes & neceſſarios iudices: ciuiliũ priuatarũ incompetẽtes eſſe niſi ex conſenſu accuſatorum: publicarum prorſus & omnino eſſe incompetentes. A temporibus iuſtiniani latæ ſunt de ea re duæ conſtitutiones, altera Heraclij imperatoris quæ in collectione iuris oriẽtalis habetur, altera Federici imperatoris in occidente quæ in codicẽ iuſtiniani relata eſt. Heraclij conſtitutio ad Sergium patriarcham Conſtantinopolitanum ſcripta duo capita præcipua continet. Priore actionũ ciuiliũ earũ quæ ſunt pecuniariæ (χρηματικαὶ) aduerſus clericos motarũ cognitionẽ epiſcopis tribuit, quo in lo-

co pecuniæ verbum propria & ſtricta ſignificatione accipitur. Cuius capitis ratio eſt quod earũ controuerſiarum quæ mere perſonales ſunt putauit Heraclius iudicium facilius eſſe neque iuris ciuilis cognitione admodum indigere, cuius perfecta cognitio epiſcopo non eſt ſatis conueniens. Quod etiam ſeruatum fuiſſe tempore Gratiani arguit, quod ipſe ex prædiorũ poſſeſſionibus clericos imperatorum poteſtati ſubijcit 2. parte 1. q. 2. ex ſententia Auguſtini can. 1. diſtin. 8. quam a maioribus acceptã regulam Carolus quintus rex Francorum qui ſapiẽs cognominatus eſt retulit in librum iuſſu eius factũ & ſomnij viridarij nomine inſcriptũ, qui olim decreto curiæ pariſiẽſis Iulij ſecũdi pontificis tẽporibus typis excuſus eſt: hiſque verbis cõcipitur regula, eccleſiam

Gallicanam in tẽporalibus regi ſubeſſe. Huic iuri Heraclij conuenit & cõſtitutio Franciſci primi regis franciæ qui edicto lato 1535. clericos ad forũ epiſcopi remitti iubet in actionibus mere perſonalibus, hoc eſt pecuniarijs nihil realitatis habẽtibus vt forenſi verbo vtar. Altero capite conſtitutionis Heraclij quod eſt de foro clericorum accuſatorum limes ille poſitus canonibus & legibus inter vtrumque forum, qui ſeparat crimina eccleſiaſtica a ciuilibus, nõ eſt ſublatus neque motus verbis vel ſentẽtia conſtitutionis: ſed tantum patriarchæ Conſtantinopolitani ius auget & aliorum epiſcoporum minuit. Statuit enim vt de clericis qui Conſtantinopoli reperientur & rei fiẽt criminum, cuiuſcũque fuerint illi diœceſeos cognoſcat patriarcha Conſtantinopolitanus &

eos

eos pœnis canonicis coerceat quæ ſi pares criminibus nō fuerint, clericos depoſitos magiſtratui tradat pœnis legitimis puniendos. Non omnium criminum dicit accuſatos clericos ad forum patriarchæ Conſtantinopolitani pertinere, ſed ſimpliciter criminū accuſatos, quod intelligēdum ſecundum regulam vtriuſque iuris, eorum ſcilicet de quibus cognoſcit epiſcopus. Quare neque expreſſe neque tacite limes vtriuſque fori motus fuit. Expreſſis autem verbis in tanta re & tā magna iuris mutatione, opus fuiſſet. Dein iubet ſecundū canones reū iudicari quibus nullæ criminibus ciuilibus ſunt impoſitæ pœnæ vt dictū eſt. Si eccleſiaſtici criminis grauitas pœnas canonicas ſuperet, vt interdū accidere poteſt, iudici ſeculari tradi iubet reum depoſitum vt ſecundum

leges, quæ poenas irrogant criminibus ciuilibus & eccleſiaſticis, coerceatur. Fœderici vero imperatoris conſtitutio ius nouum non facit, imo vetus confirmat. Vetat enim ne clerici tam in cauſa ciuili quam in criminali ad forum ſeculare trahantur contra canonicas ſanctiones & imperiales conſtitutiones. Itaque nullo modo veteri iuri canonico & Iuſtinianeo quod factum eſt de foro accuſatorum clericorum derogatũ eſt vel Heraclij orientis vel Federici occidentis imperatorum conſtitutionibus. Nunc dicendum mihi quo colore epiſcopi ab antiquis temporibus ordinem iudiciorum ſecularium in his cognitionibus turbarunt. Quæſitus fuit color ab exauctoratione clericorum damnatorum quam facere ſolebant epiſcopi. Qui mos neque ex

codice primitiuæ eccleſiæ catholicæ neque ex veteri codice romanæ eccleſiæ deſcendit. Sed ex conſtitutionibus imperatorũ exauctoratio militaris in eccleſiã eſt propagata. Quibuſdam pœnis coerceri milites non poterant niſi exauctorati l. poenæ l. proditores.ff.de re militari. Eundem honorẽ cõſequuti clerici ſunt quem Iuſtinianus illis conſeruat Nouella 83. ſed ita vt clerici iam damnati darentur epiſcopo exauctorandi. Ea re factum vt cauſa non cognita exauctorationem renuerent epiſcopi ni probationum criminis inſpiciendarũ poteſtas eis fieret, quibus editis acta minus ſolemniter facta interdum cauſabantur, & criminum coercitio eludebatur. Cui malo vt mederetur Iuſtinianus cõſtituit Nouella 131. vt magiſtratus ante condemnationem cle-

rici, acta cauſæ epiſcopo ederet, qui ſi ea minus ſolemnia eſſe diceret, vterq; & iudex & epiſcopus ad eum de cauſa literis referrent, vt quod illi æquũ eſſet viſum ſtatueret. Hæc eſt poſtrema Iuſtiniani conſtitutio de ea re lata, ſub cuius obſeruatione nata ſereniſſima reſpublica libera & ſui iuris hoc ius primũ vidit, & deinceps perpetuo ſeruauit. Nam ſublatis magiſtratibus imperij romani, delectis nobilibus viris mãdauit vt vocato cum opus eſſet epiſcopo cognoſceretur de criminibus clericorum & eo præſente cognitionis ipſius acta fierent, vt ad ius Iuſtiniani quãproximè accederet. Quamuis & illud gratia & ambitione datum epiſcopis contra canones videri potuiſſet, vt imperatorum verbis vtar in l. priuilegia. C. de ſacroſ. eccleſ. *Pragmaticas*, inquit,

ſanctiones quæ contra canones eccleſiaſticos interuentu gratiæ vel ambitionis elicitæ ſunt, robore ſuo & firmitate vacuatas ceſſare præcipimus. Quare ius illud Iuſtiniani potius abrogatum oportuit vt ſancti canones primę eccleſiæ plane vigerent quibus prohibitum eſt, vt & iure diuino, ne epiſcopi rebus ſecularibus, ſiue ciuiles ſiue criminales ſint, ſe immiſceant. Neque enim Iuſtinianus hac Nouella diſtinctionē criminum eccleſiaſticorũ & ciuilium ſuſtulit, imo potius cõſeruauit. Nam eadem Nouella permittit epiſcopos ipſos ex authoritate tamen principis ad magiſtratus ſiue ciuiles ſiue militares produci & coram illis exhiberi. Quod non niſi, quantum ad crimina attinet, in ciuilibus criminibus fieri debet. Huius capitis verba apud Iulianũ anteceſſorem ſunt hæc. *Nul-*

lus epiſcopus neque pro ciuili neq; pro criminali cauſa apud quemuis iudicem ſiue ciuilem ſiue militarem producatur vel exhibeatur niſi imperialis iuſsio præceſſerit. Quam conſtitutionem Italia cognouit ex Iuliani interpretatione, dein ex codice Iuſtinianeo, in quem Irnerius eam tranſtulit. Neque Italiæ neceſſe fuit eã cognoſcere ex falſo quod perpetrauit in ea Gratianus vel is quem Gratianus ſequutus eſt, can. 8. 11. q. 1. vbi hæc verba (*niſi imperialis iuſsio præceſſerit*) conſtitutioni adimuntur. At Gregorius 13. pontifex Nouellam reſtituit conſtitutione ſua recognitioni romanæ præpoſita, quæ ſic ait, *iubemus vt quæ emẽdata & repoſita ſunt omnia quam diligentiſsime retineantur, ita vt nihil addatur, mutetur aut imminuatur.* Reddita vero eſt Nouellæ integritas ſua, cum Gregorius iuris peritiſſimus

in ora libri lectorem remittit ad codicem Iuſtiniani, vbi integra legitur. Eodem modo reſtitutionis vſus eſt ad can. 5. 11. q. 1. in ſananda deprauatione reſcripti imperatorij ad præfectum auguſtalem, quod cum de foro clericorum factum ſit, integrum hic adijciam, *Continua lege ſancimus nomen epiſcoporum vel eorum qui eccleſiæ neceſſitatibus ſeruiunt, ne ad iudicia ſiue ordinariorũ, ſiue extraordinariorum iudicum pertrahatur: habent illi ſuos iudices, nec quiſquam his publicis commune cum legibus, quantum ad cauſas tamen eccleſiaſticas attinet, quas decet epiſcopali authoritate decidi. Quibuſcũque igitur mota fuerit quæſtio quæ ad chriſtianã pertineat ſanctitatem, eos decebit ſub eo iudice litigare qui præſul eſt in ſuis partibus omniũ ſacerdotum, Optate chariſſime & iucundiſſime. Quare laudabilis authoritas tua*

arbitrio temperato quidquid negotiorum aliunde incidet terminabit, habituro pontificium ſacræ diſceptationis Timotheo epiſcopo, quem ſibi omnes etiam ſuo iudicio prætulere. Quare reſtitutiones harum conſtitutionum à Gregorio 13. papa factæ teſtes sũt æquitatis quam ſereniſſima reſpublica coluit in retinẽdo iure antiquo, quod & ipſi papæ integritati ſuæ dum reddunt, ſimul etiam probant & quodammodo eius vſum reſtituunt. Nec verò ius illud antiquum Italiæ proprium, ſed illi cum Gallia commune fuit. Vtebatur illa codice Alarici regis Gothorum authoritate collecti, ſubiecta ſingulis legibus interpretatione Aniani, vt ipſe Alaricus teſtatur in cõmonitorio quod codici præpoſuit cum hac inſcriptione, Incipit lex romana: quo commonitorio monet ſuum

ſuum codicem ab epiſcopis ipſis & cæteris prouincialibus probatum & receptum. Subiecerat ſingulis legibus Anianus interpretationem, & vbi nihil habuit quod diceret, hæc verba legi ſubiunxit, Hęc lex interpretatione non indiget. His notis diſcerni poſſunt leges illius codicis à cæteris codicis Theodoſiani in nouis editionibus, quæ illas ſimul cum cæteris codicis Theodoſiani legibus complectuntur. Separatim editus fuit hic codex Alarici Baſileæ anno 1528. ſub nomine Codicis Theodoſiani. Quod pars Galliæ vteretur hoc Codice, iā dudum dicta eſt patria iuris ſcripti. Sed tota eccleſia Galliarum hoc iure vtebatur teſte Ripuariorum Francorum veteri lege quæ ait eccleſiam romanam lege viuere, teſte etiam Hincmaro epiſcopo Rhemenſi qui citans

romanam quandam legem hæc verba ſubiungit, hæc lex interpretatione non indiget : quod argumentum eſt eum legem ex codice Alarici citare. Comprehenditur hoc codice Valentiniani Nouella de foro clericorum cui Anianus ſubiecit hęc verba: *Si quis laicus clericum ſiue in ciuili ſiue in criminali negotio per authoritatẽ iudicis ad publicum prouocauerit, pulſatus ſine dilatione reſpondeat. Epiſcopus etiam & presbyter ſiue pro peruaſione rei alicuius, ſiue pro quibuſcumque grauibus iniuriis ad iudicium fuerint prouocati, licet in criminalibus cauſis per alium nulli liceat reſpondere, epiſcopis tamen & preſbyteris hac lege teſtatur vt in talibus cauſis miſſo procuratore reſpondeant, ſine dubio vt ad eos redeat ſententia iudicati. In reliquis vero criminalibus cauſis vbi de ſcelere perſona conuincenda eſt, ſuã in iudicio præſentiam*

exhibere procurẽt. Quod ſi tertio conuenti per executorem ad iudicium venire noluerint ſententiã excipiẽt contumacis. Commonitorio Alarici codici præfixo ſubiungitur, hunc codicẽ denuo publicatũ fuiſſe, vt ex illo ius diceretur anno vigeſimo Caroli regis Francorũ & Lõgobardorum Patricii romanorum. Quare vt Italia & Gallia eodem imperio continebantur eodem quoque iure vtebãtur, quantum pertinet ad forum clericorum accuſatorum. Hoc autem ius idem erat cum iure canonum primitiuæ eccleſiæ vniuerſalis & Iuſtinianeo cui in hac re non eſt derogatum codice veteri romanæ eccleſiæ, quo iure eccleſię ſuburbicarię romano epiſcopo ſubiectæ vſæ ſunt vſque ad codicem Gratiani, qui agit de foro clericorum vndecimæ cauſæ quæſtione prima. A qua

quæſtione ſi detrahas ea iura quæ gẽtibus exteris tribuuntur & ad Italiam nõ pertinent, falſa iura reiicias, deprauata emendes ſecundum iuſſum Gregorij 13. nihil ſupererit iuri antiquo contrariũ. Maximè vero ſi canonem ſextum concilij Conſtantinopolitani, qui codice primitiuæ eccleſiæ cõtinetur, addas huic quæſtioni, qui omiſſus eſt ab eccleſia romana duabus de cauſis. Prior eſt quia cognitionem criminum eccleſiaſticorũ tribuit ſynodis prouinciarum quam cognitionem pontifex romanus ſibi vindicat. Poſterior quia ſummam iudiciorum poteſtatẽ tribuit ſynodis diœceſeon ſecundum antiquam eccleſiæ cõſuetudinem quam refert Iuſtinianus l. θεσπίζομεν μηδένα. C. de epiſcop. aud. à maioribus, ſcilicet, traditũ eſſe à patriarchis diœceſeon non appellari, à

quibus appellari ſe debere papa contendit quo iure hodie vtimur. Quæ ſecutæ ſunt Gratianum decretales epiſtolæ non recipiuntur, quãtum attinet ad forũ clericorum a principibus qui eas reiecerũt vel cõtrario vſu vel cõtrariis cõſtitutionibus. Quare recte Venetia retinuit ius vetus quo publicorũ iudiciorũ, etiam in accuſationibus contra clericos inſtitutis, epiſcopi non ſunt iudices competentes.

Venio ad ſecundum caput cõtrouerſiæ quæ eſt inter ſanctitatem Pauli quinti & sereniſſimam rẽpublicam. Illud eſt de ſenatuſconſulto quo prohibitũ eſt ne nouæ eccleſiæ ædificentur ſine ſenatus aſſenſu. Quæ quæſtio ab alia tanquam ſuperiore pendet, vtrum clerici ordinari poſſint ſine electione & cõſenſu eccleſiæ totius, magiſtratuũ & ſummi principis Si enim hoc fieri prohibent canones, ſimul e-

tiã ſequetur multo minus nouas ſocietates, corpora, collegia clericorum ordinari poſſe vel creari in ciuitate ſine eorum conſenſu, vel foris ordinata & compoſita in alienam ciuitatem & rempublicã mitti. De qua quæſtione mihi differendum eſt eõ quẽ propoſui ordine, ex iure diuino, canonico veteris eccleſiæ catholicæ & romano iuſtineaneo. Quod ad ius diuinũ attinet, ſatis conſtat ex actis apoſtolorum electionem clericorum ordinandorum eccleſiæ fuiſſe, cõſecrationem verò epiſcopi & totius preſbiterij. Hoc obſeruari poteſt in electione quam fecit eccleſia, apoſtoli, presbiterorum in vnaquaque ciuitate, & diaconorũ quos locos ſcripturæ omnibus notos non recenſebo. Ab hoc tã ſancto iure non receſſit canonicum, quod etiam teſtimonijs pon-

tificum romanorum probari poteſt. Imperium romanum diuiſum erat in ciuitates & reſpublicas quarum territoria, vt geometrarum verbis vtar, totum ſolum imperij complebant vt nihil præterea ſupereſſet. Vnaquæque ciuitas ſuam habebat eccleſiam, ſuum preſbiterium cui præerat epiſcopus. Quare regula eſt iuris apoſtolici, vnamquamque ciuitatem ſuum preſbiterium habere debere, quæ deinceps in canonibus eccleſiæ & conſtitutionibus imperatorum his uerbis eſt concepta: vna quæque ciuitas epiſcopum ſuum habeto. Conſtabat vero ciuitas ex pluribus ordinibus, primum ordine decurionum ſiue curialium cui præerãt magiſtratus municipales, iudices ſcilicet ciuitatis, ordine honoratorum, id eſt, eorum qui honores in ciuitate geſſerãt, dein tri-

bus ordinibus in quos etiam hodie multarum gentiũ populi diuiduntur, ij ſũt clerus,poſſeſſores, & plebs. Nobiles enim eſſe quos poſſeſſores iura vetera vocant,indicant plures epiſtolæ Gregorij primi ad poſſeſſores Siciliæ ſcriptæ. Hi ordines varie collocati modo rẽpublicã ſub magiſtratibus municipalibus, modo eccleſiam ſub epiſcopo efficiunt. Nulla ſanctior actio in politia eccleſiæ celebratur præter conuentus eccleſiæ, ordinandorum clericorum cauſa ab epiſcopo conuocatæ. Stato tẽpore & ſolenni poſt publicas ad deum preces & ieiunia, ordines eccleſiæ conueniebant: ij quorũ iam nomina palã facta, quique iam a viris peritis examinati erãt, proponebantur. Orationem habebat ad eccleſiam epiſcopus, qua ordines hortabatur ad electionẽ ordinandorum

rum

rum ſincere tanquam deo coram, teſte & iudice metuendo faciẽdam, cuius rei formulam exhibuit Clemens octauus papa in pontificali Romæ edito. Sententias de ſingulis qui proponebantur cooptandi, ordines eccelſiæ dicebant. Sed prima fuit ſentẽtentia ordinis magiſtratuum & decurionum, qui ſimpliceter in iure ordo dicitur. Ex omnium ordinũ conſenſu ſeu conniuentia decretum totius eccleſiæ de admittendis ad ordinationẽ pronuntiabatur, electionem cõſecratio ſequebatur, poſtremo gratijs deo actis comitia dimittebãtur. Hæc forma ordinationis ex varijs iuris locis colligitur, vnico contẽtus ero qui eſt in codice Grariani can 6. diſtin. 24. eius verba ſunt: *Epiſcopus ſine cõcilio clericorum clericos non ordinet, ita vt ciuium aſſenſum & conniuentiam quærat.* Con-

niuẽtia verò eſt conſenſus eius qui nõ cõtradicit. Verbũ hoc, ciues, & alibi, populus, non eſt ὄχλος turba, can. 13. cõcilij Laodicenſis quo abutũtur qui laicos ab electionibus clericorum eijciunt. Populus in ſacris canonibus & in iuris locis eſt ciuitas ſeu reſpublica quæ ſine magiſtratibus nec eſſe nec intelligi poteſt, cum primum locum in ciuitate teneant. Populus, ait Cicero, in libris de Repu. referente Auguſtino lib. 19. de ciuitate dei cap. 21. *eſt cœtus multitudinis iuris conſenſu & vtilitatis communione ſocietas.* Magiſtratus, qui primi ſunt in ciuitate & populo primam ſententiã ferunt, quia mores ordinãdorum magis ſcire & cognoſcere poſsũt. Hi magiſtratus principis perſonam ſuſtinent qui per eos eligit ordinandos. Nouiſſimũ ius hanc formam electionis etiam agnoſcit, vt ex oratione epiſcopi ad ordines manife-

ſtũ ſit quæ eſt in pontificali Clementis octaui. Hæc eſt igitur eccleſiæ vniuerſalis regula a Leone primo papa pronũtiata in epiſtola ad Anaſtaſium epiſcopum Theſſalonicẽſem quæ eſt in codice romano vetere. Sic autẽ cõcepta eſt, Nullus inuitis & non petẽtibus detur epiſcop⁹, ille omnibus præponatur quẽ cleri plebiſque cõſenſus concorditer elegerint. In codice quoque Gratiani papa Nicolaus primus ad epiſcopum Rauẽnatem can. 13. diſtin. 63. ſic ait. *epiſcopos non conſecres niſi poſt electionem cleri & populi:* & can. 26. diſtin. eadem, Celeſtinus papa ad epiſcopos Galliæ ſic ſcribit, *Cleri, plebis, & ordinis conſenſus & deſiderium requiratur in ordinatione ſacerdotum.* Iterum Leo 1. papa in codice Gratiani cã. 27. diſtin. 63. *Vota ciuium teſtimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio cleri-*

corum, in ordinationibus ſacerdotum expectantur. Per pacem & quietem ſacerdotes qui præfuturi sũt, poſtuletur, teneatur ſubſcriptio clericorum, honoratorum teſtimonium, ordinis conſenſus & plebis. Hoc verbum (ordo) eſt decurionũ qui eſt ſenatus ciuitatis cuius principes ſunt magiſtratus ſeu duum viri. Atqui hęc regula non eſt ſpecialis de electionibus epiſcoporum, ſed generaliter ad omnes ordinationes clericorum pertinet, quæ his verbis Leonis papæ ſic concipitur, Nullus inuitis & non petentibus detur clericus. Nec vero tãtum in electionibus clericorum ſingulorum princeps per magiſtratus conſenſum adhibebat, verum etiam generalibus conſtitutionibus, quos reiici vellet, ſtatuebat. Superius dixi vnamquamque ciuitatem ſuum habuiſſe ſenatum qui ſimpliciter ordo

dicebatur, cæteri nomine plebis ſeu populi comprehenſi aut ciues erant origine non tantum domicilio, & hi propriè ciues ſeu municipales dicebantur, aut domicilio ſeu incolatu ſolo, qui incolę dicuntur teſte titulo ad municipales & de incolis. Ex his Cõſtãtinus ſanctiſſimus imperator quos repelli vellet ab ordinationibus conſtituit duabus legibus quæ in codice Theodoſiano habentur, vna ad Baſſum, altera ad Ablauium præfectos prætorio. Primum curiales, id eſt, ſenatores ciuitatis repellit, dein eos qui origine ciues erant ſiue diuites ſiue pauperes, tum etiam incolas diuites; ſolos incolas pauperes ad ordinationes admittit, quia aliorum perſonæ & fortunæ muneribus perſonalibus & patrimonialibus ciuitatum neceſſariæ erant. Hæc ſunt iura ſupremorum

principum in electionibus & ordinationibus clericorum. Sub imperatoribus occidentis hoc ius cõſeruatum eſt. Anſegiſus enim archiepiſcopus ſenonenſis qui ſecundus Papa Galliæ & germanæ dictus eſt ob legationem romanæ ſedis, qua in his regionibus fungebatur, conſtitutiones Caroli magni collegit, quarum vna eſt qua prohibetur ne quis clericus vel monachus fiat ſine eius conſenſu, non abſimilis ſereniſſimi ducis veneti & ſenatus decreto. Eius conſtitutionis verba ſunt hæc: *De liberis hominibus qui ad ſeruitium dei ſe tradere volunt vt prius hoc non faciant quam à nobis licentiam poſtulent, hoc ideo quia audiuimus aliquos ex illis non tam ex cauſa deuotionis hoc feciſſe quam pro exercitu ſeu pro alia regali functione fugienda. Quoſdam vero cupiditatis cauſa ab his qui res illorũ con-*

cupiſcunt circumuentos audiuimus, & hoc ideo fieri prohibemus. Cum ait ſeruitium dei, idem cum antiquis imperatoribus dicit, qui ſub his verbis, λειτουργία θεοῦ, intelligunt clericatũ & monachiſimum l. θεσπίζομεν. 53. §. πρὸς τούτοις. C. de Epiſ. & cler. Atqui conſtitutiones Caroli magni in Italia ſeruabantur teſte Leone quarto papa ad Lotharium Auguſtum ſcribente can. de capitulis diſtin. 10. Omittere verò nõ poſſum conſtitutiones imperatorum quibus iubent vt clerici ordinandi ſumantur ex eadem ciuitate, imo ex eodem vico in cuius eccleſia ſunt collocandi, l. in eccleſiis. 11. C. de epiſcop. & cler. nec etiam tot Nouellas Iuſtiniani præterire poſſum quibus ſtatuit vt determinat⁹ ſit numerus clericorũ, quarum legum plurimæ factæ ſunt aduerſus typhum epiſcoporũ qui hoc

immenſo clericorum numero dignitatem & potentiam ſe augere putabant, vt ait Zoſimus papa in epiſtola ad epiſcopum Salonitanum quæ eſt in codice vetere romano, cum ait *epiſcopos ex huiuſmodi ordinationum numero pompam multitudinis quærere & putare ex hac turba aliquid ſibi dignitatis acquiri.* Si verò hæc omnia iura ſunt principum ſupremorum maximè vero italicorum, vt nec ordinationes hominum ſingulorum ſine eorum aſſenſu fieri poſſint: quanto magis ne nouum plurium perſonarum collegium, vniuerſitas, eccleſia ſine eorum voluntate conſtituatur. Si clerici ex eadem ciuitate eodemq. vico ſumendi ſunt in quo ſeruire deo debent, atque hoc ius ab illis conſtitutum ſeruādum eſt, quanto magis prohibendi ius habent ne collegium foris inſtitu-

tum

tum in eorum prouincias immittatur ex clericis forte compoſitum, qui habeant in ſinu aphoriſmos confeſſorum, inter quos relatū eſt clericos crimen maieſtatis admittere non poſſe, quia nō ſint ſubditi principi temporali. Aduerſus quod genus belli neq. principum fortitudo, neq. cuſtodum corporis, neq. arces, neq. exercitus eos ſatis commodè tueri poſſunt. Si verò clericis imperata eſt ſtabilitas, ne poſſint ab vna ciuitate in aliam trāsferri, vt relatum eſt à Gratiano diſtin. 71. & in canonibus codicis primitiuę eccleſiæ: quanto magis principibus liberū eſſe debet a finibus ſuis arcere hominum extraneorū collegia vaga & inſtabilia, & ad libitū alterius quocumque terrarum peregrinantia. Sane agnoſcendum eſt romanum pontificē eccleſiæ caput eſſe & principem epi-

ſcopalis coronæ. At ſanctis canonib. ſancitum eſt vt vnaquæque eccleſia ſibi ſuos clericos eligat, vt neque ciuitas in ciuitatem, neq. diœceſis in diœceſim imperium & poteſtatem ſibi tribuat. Sunt enim quatuor genera epiſcoporum quot & conciliorum canonibus ſacris, epiſcopi ſcilicet ciuitatum, metropolitani prouinciarum, patriarchę ſeu primates diœceſeon & patriarchæ œcumenici. Sic enim pręcipit can. ſecũdus cócilij Conſtãtinopolitani, qui & codice eccleſiæ antiquæ catholicæ & codice vetere romano continetur, de diœceſeon finibus regundis factus (eſt autem diœceſis multitudo pronunciarum.) *Qui ſunt*, inquit, *ſuper diœceſim epiſcopi, nequaquã ad eccleſias, quæ ſunt extra præfixos ſibi terminos accedant, ne eas hac præſumptione confundant. Non vocati autem epiſco-*

pi vltra ſuam diœceſim, accedant propter ordinationes faciendas vel propter alias diſpenſationes eccleſiaſticas. Itaque hæc iura quæ ſunt ordinariæ poteſtatis ciuitatum, prouinciarum, diœceſeon confundi non debent, neque ſuperior in inferiorem quidquam ſibi arrogare præter definitiones canonum eccleſiaſticorum. Poteſtatis ordinariæ pontificis romani ſunt, quæ ei canon. 6. concilii Niceni tribuuntur intra ſuburbicarias eccleſias, ait Ruffinus Venetus & preſbyter Aquileienſis concilij Niceni mẽtem referens. At Ruffino bellum indicunt ſcriptores romani huius temporis, neſciẽtes quæ ſint illæ eccleſiæ, quas primæ & ordinariȩ poteſtati papæ ſubiectas intelligit concilium Nicenum. Ruffinus vero Eccleſias intellexit ſuburbicariarum prouinciarum

vel regionum quæ ſunt quatuor, prima romana intra præfecturæ vrbanæ terminos, ſiue, quod idem eſt, intra centeſimum ab vrbe miliarium lapidem, & tres aliæ quibus ipſa cingitur, Campania tota, Picenum ſuburbicarium & Tuſcia ſuburbicaria, quarum ſæpius meminit Notitia imperij romani. Sed huic rei explicandæ opus eſſet longiore oratione & deſcriptione quadam geographiæ politicæ & eccleſiaſticæ imperii romani. Magnitudo enim tanta eſt huius argumenti vt ſi dignitati eius oratio ſeruiret, maiorē in modū excreſceret hæc epiſtola. Ab illo antiquiſſimo tempore Italia diuiſa eſt, quod ad ciuilem adminiſtrationem attinet, in duas diœceſes, alteram vrbis romæ, ad quam regiones extra Apenninum poſitæ pertinent, alteram citra Apenninum, eius

iugis & Alpibus clauſam , in qua ſita eſt Venetia regio. Iuribus etiam diœceſeon ſucceſſere regna, quæ diſſoluto imperio romano nata ſunt. Quare nulla iuris canonum ratio patitur, vt in Venetia regione extra ſuburbicarias prouincias ſita ſummus pontifex collegia noua clericorum inſtituat, vel foris inſtituta in Venetiam & reipublicæ ſereniſſimæ ſubiectas prouincias immittat ſine ipſius authoritate & conſenſu.

Supereſt vt de tertio capite controuerſiæ propoſitæ diſſeram, in quo agitur de ſenatusconſulto quo laicis vetitũ eſt ne res ſoli in eccleſias transferant ſine ſenatus voluntate. De quo mihi reſpondendum eſt eo quo propoſui ordine ex iure diuino , ex iure canonico eccleſiæ veteris catholicæ, & romano Iuſtinianeo. Hæc vero

quæſtio ab aliis duabus quęſtionibus quæ illi ſunt præiudiciales, pendet: prior eſt quis de rebus eccleſię ſtatuēdi ius habeat, poſterior in quos vſus res eccleſiæ ſint impendendæ. Quod attinet ad priorem, ſic dicitur in Actis apoſto. *Omnes qui credebant erant pariter, & habebāt omnia cōmunia, & poſſeſſiones vendebant, & diſpertiebant ea omnibus prout cuique opus erat.* Omnes, ait, credentes diſpertiebant: ergo tota eccleſia. Codex canonicus veteris eccleſiæ catholicæ earum rerum poteſtatem, quæ prius totius eccleſiæ fuerat, committit ſenatui clericorum, cui præeſt epiſcopus canone vltimo concilij Antiocheni, qui canon non ſolum codice eccleſiæ catholicæ, ſed & codice vetere romano & nouo quem Gratianus collegit, continetur. Eius canonis verba ſunt hæc,

Epiſcopus eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem ad diſpenſandum erga omnes qui indigent cum ſumma reuerentia & timore dei. Participet autem & ipſe quibus indiget, ſi tamē indiget, tam ſuis quam fratrum qui ab eo ſuſcipiuntur neceſſariis vſibus, profuturis: ita vt in nullo qualibet occaſione fraudentur, iuxta ſanctum apoſtolum ſic dicentem, habentes victum & tegumentum his contenti ſimus. Quod ſi contentus iſtis minimè fuerit, conuertat autem res eccleſiæ in ſuos vſus domeſticos & eius commodo vel agrorum fructus non cum conſcientia preſbiterorum & diaconorum pertractet, ſed horum poteſtatem domeſticis ſuis aut propinquis aut fratribus filiisque committat, vt per huiuſmodi perſonas occultè cæteri lædantur eccleſiæ, ſynodo prouinciæ pœnas iſte perſoluat. Si autem & aliter accuſetur epiſcopus aut preſbyteri qui cum ipſo ſunt, quod ea quæ per-

tinent ad eccleſiam vel ex agris vel ex alia qualibet eccleſiaſtica facultate ſibimet vſurpent, ita vt ex hoc affligantur quidem pauperes, criminationi vero & blaſphemiis, tam ſermo predicationis quam hi qui diſpenſant taliter, exponatur, & hos oportet corrigi, ſancta ſinodo id quod decet approbante. Cum ait canon latine redditus in codice vetere romano, epiſcopum de rebus eccleſiæ decernere debere cum conſciētia presbyterorum & diaconorum, intelligēda eſt appellatione conſcientiæ non ſcientia ſed ſententia cleri. Græcus enim canon habet διὰ γνώμης. Itaque omnis clerus ciuitatis de ea re decernere debet, non ſolus epiſcopus. Nihil hic dicitur de ordinibus laicorum: principi enim, qui eorū vice fungitur, vetus eccleſia, vt iam dictum eſt, canones ſuos commenda-

bat

bat vt eos probaret & eorum cuſtodiam haberet. Quare etiam Iuſtinianus Nouellis alienationem prohibet bonorum immobilium eccleſiæ, ne pretia eorum, vt ait, abſumerent clerici in proprios vſus, & pro eccleſiæ totius vtilitate contra epiſcopos & clericos, non pro clero contra eccleſiam hæ conſtitutiones factæ ſunt. Vt vero in ciuitate bene morata & conſtituta alii de rebus ciuitatis decernunt ſecũdum ipſius leges, alii ex decreto illorum pecunias publicas colligunt & expẽdunt, accepti & expenſi rationẽ reddituri: ſic in eccleſia olim bene conſtituta factum eſt. Decernebat autem vel tota eccleſia ex iure diuino, vel totus clerus ex iure canonum de rebus eccleſię, eius vero œconomus decreta executioni mãdabat, rationem adminiſtrationis redditu-

rus. Illius œconomi fit mentio can.8. concilii Gangrenſis. Cùm vero ſenſim epiſcopi per ſe res eccleſiæ adminiſtrare cuperent, vt liberum arbitriũ in quos vellent vſus, eas abſumẽdi vſurparent, hoc illis can. 28. cõcilii Calchedonenſis prohibitum eſt. Hi duo canones reperiuntur quoque in codice vetere romano. Iuſtinianus etiã Nouella 123. œconomorum vſum in eccleſia conſeruat, & ab iis epiſcopi quæ ſibi neceſſaria ſunt vt recipiant conſtituit, dum prohibet œconomos impenſas epiſcopis ſoluere qui in comitatu præter eius conſtitutionem morantur. Dictum eſt ex iure diuino, canonico, & iuſtinianeo vel totam eccleſiam vel clerum totum de rebus eius decernere debere, & ex decreto œconomos res eas adminiſtrare, rationem adminiſtrationis reddituros

Secunda quæſtio eſt in quos vſus expendi debeant. Conſentiunt omnia iura diuinum, canonicum, & iuſtinianeum bona eccleſiæ in alimenta pauperum abſumi debere, ſiue clerici ſint, ſiue monachi, ſiue laici. Sed & in miniſtrorum & paſtorũ eccleſiæ vſus neceſſarios eatenus vt ſe frugaliter & ſine luxu tueri poſſint. Victum enim & veſtitum ſolum eis decernit Paulus, qua appellatione veniunt res omnes ad vitam cum modeſtia & frugalitate neceſſariæ. Codex canonum primitiuæ eccleſiæ decretum Pauli repetit canone quem iam retulimus, neque præterea quicquam eis decernit. Si quid amplius ſibi vendicent epiſcopi & clerus, id in fraudem pauperũ fieri ait concilium & occaſionem de eccleſia tota & clero male ſentiendi præbere. Iuſtinia-

nus cum iure diuino & canonico cõſentit cum impenſas vetat ſolui epiſcopo in comitatu ſine cauſa moranti. Nec tantum fructus rerum, ſed & earum pretia in vſus pauperum abſumi iubent apoſtoli & patres. Qui enim eorum ætate liberales in eccleſiam eſſe volebant, potuiſſent res ſuas eccleſiæ dicare & fructuum pretia ſingulis annis apoſtolorum pedibus offerre in vſum pauperum. At id in more non fuit eccleſię, ſed res ipſas vendebant & pretia offerebāt. Sed & a Conſtantino ad Theodoricum regem Italiæ & Iuſtinianum libera fuit eccleſiæ poteſtas res ſuas immobiles vendendi, can. 15. concilii Ancyrani, qui canon codice primitiuę eccleſiæ catholicae, & iterum codice vetere romano continetur: quo eodem vetere iure res omnes ſuas in pauperes

erogabat, victu & veſtitu miniſtrorũ ſuorum exceptis. Cui iuri proximũ eſt Iuſtinianeum qui pro eccleſia cõtra clerum, non pro clero contra eccleſiam conſtitutionem fecit, qua vetat ne res ſoli ad eccleſias pertinentes vendere liceat, ne clerus pretia rerum venditarum in fraudem eccleſiae ſibi vſurpet. Quare hae duae regulae ex aduerſo opponuntur. Prior & antiquior quâ eccleſiae res ſoli venire debent neque retineri. Altera qua eccleſia res ſoli ſibi habere nec vendere poteſt. Vtra fuerit eccleſiæ vtilior, vſus & euentus docuit. Cum enim in vſus pios res omnes eccleſię abſumebantur, excitabatur in animis chriſtianorum erga eccleſiam liberalitas, & quo plura eccleſia erogabat, plura tãquam ex perenni ſcaturigine in eccleſiam pietas effundebat, vt eroga-

tionem liberalitas, liberalitatem erogatio ſubſequeretur, & perpetua ſucceſſione diuitum bona in pauperes tranſirent. Atque ea ratione pauperibus ex paupertate emergendi poteſtas dabatur vt bonis artibus diuitias ſibi cōpararent quæ deinceps in pauperes totæ conſumerentur. Quod ius ſi ſeruaretur, vſus edoceret, quāta fœlicitas hominibus oboriretur ex diſciplina legum religionis chriſtianæ. Contraria conſtitutio quæ eccleſias res ſoli ſibi retinere permittit & vendere vetat, mala prioris legis bonis aduerſaria peperit. Nam rebus eccleſiæ non abſumptis in pios vſus, donandi quoque pia voluntas refrigeſcit, res ſoli a laicis in eccleſias variis artibus tranſeunt, familiarum numerus quo reſpublica ſuſtentatur, & laicorum omnis ordo minuitur, quæ-

quę reſtant laicorum familiæ diuitiis amiſſis non tantum in ruſticos, ſed in periœcos Cretenſium vel Ilotas Lacedemoniorum degenerant, qui ſeruitiorum genera fuerũt dominorum agros colentia. Denique ſenſim chriſtiani laici in Iudæorũ conditionem & ſeruitutem tranſirent, quibus res ſoli poſſidere non licet. Vt his malis obuiam iretur quæ oriuntur ex conſtitutione Iuſtiniani quam bona mẽte fecit, eadẽ authoritate omnes Principes orbis chriſtiani modum ſtatuerunt comparationibus rerũ ſoli quas eccleſiæ facerent, & partem aliquam iuris diuini & apoſtolici reſtituerunt, vt qui vellent in eccleſiam liberales eſſe, res ſuas venderent, pretia ad pedes apoſtolorum afferrẽt in pauperes eorum arbitrio ſecundum canones eroganda. Quem morem principum

imitatus ſenatus Venetus eandem legem neceſſitate cogente fecit. Aut enim noua diſtributio bonorum eccleſiæ ſecundum ius diuinum & canonicum veteris eccleſiæ catholicæ facienda fuit, qua infinito numero pauperum omnis generis clericorũ, monachorum, laicorum ſuccurreretur, aut modus paupertati & diminutioni familiarum quæ ex laicorum matrimoniis propagantur, adhibendus fuit. Prior ratio ſanctior & vtilior reipublicæ & eccleſię fuiſſet, at poſterior ita neceſſaria vt ſine ſumma pernicie ab hac abſtinere, ſapientia ſenatus non potuerit. Quare ſi ob hæc tria capita controuerſiæ, quam propoſuiſti, ſenatus ſequutus ius diuinum, canonicum & romanum, in quibus poſita eſt libertas principum & populorum Italiæ, excommunicatus fuit,

fuit : ſcito in ſenatus perſona & cum eo apoſtolos & patres ſanctorum canonum authores excommunicatos fuiſſe; quod neque mirum neque nouum videri debet. Apoſtolus enim Iohannes ſuperſtes à Diotrephe quē φιλοπρωτεύοντα fuiſſe dicit, excommunicatum ſe ſcribit epiſt. 3. cum Diotrephes neque eum neque literas ab eo ad eccleſiam ſcriptas in illam admitteret, illos etiam qui cum eo communicarent fratrum hoſpitio ex eccleſia eiiceret. Sed hæc ſenatus excōmunicatio non tam à Pauli quinti ſanctitate quum ab adulatorum, quibus ſummæ poteſtates nunquam caruerunt, praua ſuggeſtione orta exiſtimãda eſt, à qua ad eum prouocandũ eſt more maiorum noſtrorum & exemplo. Hæc ad te tuo rogatu ſcripſi multis verbis quamuis rei graui-

tas plura deſiderabat, ſed non ea mẽtẽ vt publicentur. Quod ſi tibi viſum fuerit eorum legendorum copiam amicis facere, & te & illos monitos cupio, mea me eccleſiæ dei ſubiicere, & hæc à me ſcripta eſſe optare cum bona venia mei regis, qui quamuis miles ſit fortiſſimus & ſummus imperator, pacem tamen colit & omnibus principibus eius tuendæ author eſt, & ob hanc controuerſiam ne partes ad arma veniant ſummo ſtudio contendit. Vale. Dat. K. D. 1606.